

TMMOB
TEİAŞ RAPORU
Eylül 2021

ISBN

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Selanik Cad. No:19/1 Yenişehir 06650 ANKARA
Tel: (312) 418 12 75 • Faks: (312) 417 48 24
www.tmmob.org.tr • tmmob@tmmob.org.tr
facebook.com/tmmob1954
twitter.com/TMMOB1954

BASKI

BAŐAK MATBAACILIK TANITIM HİZMETLERİ İTH.İHR.A.Ő.
Çınar Mah. Çankırı Bulvarı No:108 Akyurt / ANKARA
Tel: (0312) 397 16 17 • Fax: (0312) 397 03 07
www.basakmatbaa.com • Sertifika No:51529

BASKI TARİHİ

15 Eylül 2021

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	5
ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRMEDE YENİ HEDEF: TEİAŞ.....	7
EK'LER.....	23
EK 1- ENERJİ ALANINDAKİ SERBESTLEŞTİRME VE ÖZELLEŞTİRMELER.....	25
EK 2- ÖZELLEŞTİRİLEN ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİ VE ÜRETİM TESİSLERİ.....	30
EK-3 ELEKTRİK FİYATLARININ ARTIŞI.....	34
EK 4 - NEDEN SATMAK İSTİYORLAR?.....	36
TEİAŞ'IN ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINA ALINMASINA İLİŞKİN CUMHURBAŞKANI KARARININ İPTALİ İSTEMİYLE AÇILAN DAVA DİLEKÇESİ.....	39

SUNUŞ

Günümüz dünyasında elektrik enerjisi tüm toplum açısından vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Toplumun yeniden üretimi için gerekli olan tüm temel ihtiyaçlar gibi elektriğin üretimi, iletimi ve dağıtımı da kamusal niteliği gereği her türden rant ilişkisinden arındırılmış, kesintisiz, kaliteli ve erişilebilir olarak halka sunulmalıdır.

Ne var ki sermayenin çıkarlarının toplumsal ihtiyaçların önünde gören neoliberalizm, diğer tüm kamusal hizmet ve sektörlerin olduğu gibi, elektrik üretim-iletim ve dağıtımının özelleştirilerek ticarileştirilmesini dayatmaktadır.

Bu doğrultuda 1994 yılına kadar ülkemizdeki elektriğin üretim, iletim ve dağıtımından sorumlu devlet kurumu olan Türkiye Elektrik Kurumu (TEK), 1994 yılında tasfiye edilerek önce Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) ve Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. (TEAŞ) kuruldu. Ardından da 2001 yılında TEAŞ parçalanarak, Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ), Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. (TETAŞ) olmak üzere olmak üzere üç ayrı iktisadi devlet teşekkülü oluşturuldu. Bütün bu dönüşüm süreci, özelleştirme süreçlerini kolaylaştırmak ve hızlandırmak için yapıldı.

Bu adımlar sonucunda elektrik sektörünün üretim-iletim-dağıtım faaliyetlerini içeren dikey bütünleşik yapısı tamamen bozuldu. Elektrik dağıtımını tümüyle özel şirketlere devredilirken, enerji üretimindeki özel şirketlerin payı %80'lere ulaştı.

Elektrik sektöründe büyük reklam kampanyaları ve ekonomik getiri vaadiyle gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları, sektördeki krizin derinleşmesine neden olan büyük bir başarısızlık hikayesine dönüşmüş durumda. Her yıl 40 milyar doları aşan enerji girdileri ithalatı, kontrolsüz biçimde artan elektrik fiyatları ve faturalarını ödeyemedikleri için elektrikleri kesilen yüzbinlerce aile, özelleştirme fiyaskosunun toplumsal sonucu olarak karşımızda durmaktadır.

Bugüne kadar yapılan özelleştirmelerde yaşanan büyük kamusal kayıplara ve özelleştirilen işletmelerin yaşadığı kötü tecrübelere rağmen, 3 Temmuz 2021 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile TEİAŞ da özelleştirme kapsamına alındı.

TEİAŞ'ın özelleştirme kapsamına alınması elektrik arz güvenliği açısından yaratacağı muhtemel tehditler ile birlikte ülke ekonomisi

açısından ciddi risk oluşturmaktadır. TEİAŞ 2020 yılında yaklaşık 14,9 milyar TL cirosu, 4 milyar TL'ye varan yatırım hacmi ve 4,7 milyar TL'yi bulan net kâr ile gözde bir kuruluştur.

Elektrik enerjisinin tüketim merkezlerine sürekli, dengeli ve güvenilir bir şekilde yüksek gerilim hat ve trafoları üzerinden iletilmesi görevini üstelenen TEİAŞ'ın özelleştirilmesinin sektördeki arz güvenliğini ortadan kaldıracığı açıktır. Bu kuruluşun özelleştirilmesi kamu yararına aykırıdır.

TMMOB hiçbir kamusal fayda bulunmayan bu özelleştirme girişimine karşı hukuki süreçleri başlatmış bulunuyor. Bunun yanı sıra özelleştirilen tüm kamusal hizmetlerin kamu eliyle verilmesi, tekrar kamulaştırılması ve yeni kamusal yatırımların yapılması için güçlü bir kamuoyu oluşturulması için her alandaki çalışmalarımız devam ediyor.

Elinizde bulunan bu rapor, bu kamucu çabanın bir parçasıdır. TMMOB Yürütme Kurulu üyeleri Selçuk Uluata, Ekrem Poyraz ve Mehmet Besleme'nin koordinasyonunda hazırlanan bu raporun yazım sürecine katkıda bulunan TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı ve TMMOB Enerji Çalışma Grubu 2. Başkanı Oğuz Türkyılmaz'a, TMMOB Nükleer Santralleri İzleme Komisyonu üyesi Elektrik Mühendisi Nedim Bülent Damar'a, TMMOB Enerji Çalışma Grubu Başkanı ve TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Enerji Sürekli Komisyonu Üyesi Teoman Alptürk'e (Emekli TEİAŞ Yöneticisi), TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Danışmanı Yusuf Bayrak'a (Emekli TEİAŞ Yöneticisi), TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu ve TMMOB Enerji Çalışma Grubu Üyesi Orhan Aytaç'a, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi Olgun Sakarya'ya (Emekli TEDAŞ Yöneticisi), TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu ve TMMOB Nükleer Santralleri İzleme Komisyonu üyesi Nilgün Ercan'a ve Elektrik mühendisi Osman Nuri Doğan'a (TEDAŞ Eski Genel Müdürü) teşekkür ediyoruz.

Bilimin ve tekniğin rehberliğinde, daha yaşanabilir bir ülke ve dünya umuduyla...

Emin KORAMAZ
TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRMEDE YENİ HEDEF: TEİAŞ

Bugüne değin yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programlarında ve ETKB 2019-2023 Strateji Belgesinde Türkiye Elektrik İletim AŞ (TEİAŞ)'nın özelleştirilmesine dair bir bildirim ve ifade yer almamıştı. 3.7.2021 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 2.7.2021 tarih ve 421 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile elektrik sektöründeki bu güçlü kamusal yapının özelleştirilmesi süreci başlatılmış oldu. Kararda:

1. TEİAŞ'ın özelleştirilme kapsamına alındığı ve özelleştirmenin halka arz yoluyla yapılacağı,
2. Hazırlık işlemlerin Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanlığı (ETKB) ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB)'nin işbirliği ile 31.12.2022 tarihine kadar sonuçlandırılacağı

belirtilmekteydi.

Konunun kamuoyunun bilgisine ulaşması sonrasında, bu niyetin TMMOB'ye bağlı odalar, muhalefet partileri ve bazı basın yayın organları tarafından eleştiri konusu yapılması üzerine, ÖİB 6.7.2021 tarihinde yaptığı açıklamada ilginç iddialar öne sürdü.

Konuyla ilgili kararda hiç bir şekilde belirtilmemiş olmasına karşın, niyet okumaya kalkışan ÖİB, *“Kararda açık ve kesin bir şekilde belirtildiği üzere özelleştirme yöntemi halka arz olup TEİAŞ'taki çoğunluk hissesinin kamuda kalacağını, kamu kontrolünün kesin surette devam edeceğini”* iddia ediyor. Devamla, kerameti kendinden menkul şekilde, pervasızca *“Şirketin herhangi bir kişi veya kuruma blok satışı veya işletme hakkının devri söz konusu değildir. TEİAŞ'ın azınlık düzeyindeki bir payı halka arz edilerek Türk sermaye piyasalarına güçlü ve yatırımcı tabanlı geniş bir şirket kazandırılması hedeflenmektedir. Böylelikle, TEİAŞ'ta kamu denetimine ek olarak finansal raporlama, kamuyu aydınlatma, bağımsız denetim ve kurumsal yönetim gibi halka açık şirketlerin tabii olduğu sermaye piyasası düzenlemeleri de uygulanmaya başlayacaktır.”* *“Süreç hakkında yetkili kişi ve kurumların yapacağı açıklamalar dışında ortaya atılan hiçbir söylentiye, yanlış ve yanıltıcı yorumlara itibar edilmemelidir.”* Diyor.

Kendini tek yetkili otorite sanabilecek kadar gerçeklerden kopmuş olan ÖİB, yarın yönetimin satışa çıkarılacak hisse paylarının arttırılması, ya da bir adım ötede tüm hisselerin satışa çıkarılması vb. talimatları karşısında ne yapacaktır?

ÖİB, ne denli yetkin ve yetkili olduğunu, Telekom özelleştirmesinde seçtiği yatırımcının kurumun içini boşaltmasına, varlıklarının el değiştirmesine ve mali yükümlülüklerinin yerine getirmeyip, kamburu kamuya yükleyip elini kolunu sallayarak gidişine sessiz kalarak ortaya koymuştur.

ÜLKENİN KAYNAKLARI HAR VURUP HARMAN SAVURAN İKTİDAR, ŞİMDİ KALAN SON KAMU VARLIKLARINI HER NE PAHASINA OLURSA OLSUN ELDEN ÇIKARIP, YENİ KAYNAK YARATMA ÇABASINDA

Mevcut yönetim, iktidarda olduğu süre içinde ekte listelenmiş olan kamu elektrik üretim santrallerini, elektrik dağıtım şirketlerinin yanı sıra, petrol dağıtım, satış şirketlerini, petrokimya tesislerini, petrol rafinerilerini, Türk Telekom'u, şeker fabrikalarını ve daha birçok kamusal varlığı özelleştirmiştir. Ülke kaynaklarını gereksiz yüksek maliyetli, ödeme garantili projeler üzerinden yandaşlara peşkeş çeken siyasi kadrolar, şimdi gözlerini kala son kamusal varlıklara diktiler. Son TEİAŞ, MKE, kamu tatil tesisleri ve arsaları satışı bu çaresizliğin ürünüdür.

TEİAŞ NEDEN ÖZELLEŞTİRİLMEMELİ...

TEİAŞ ÖZELLEŞTİRİLMESİ KARARI NE ANLAMA GELİYOR

SÜRECİN ARKA PLANI:

1970 yılında kurulan Türkiye Elektrik Kurumu'ndan (TEK) önce elektrik üretim, iletim ve dağıtım hizmetleri Etibank, DSİ, İller Bankası, Belediyeler gibi kamu kuruluşları ve Çukurova Elektrik, Kepez Elektrik, Kayseri ve Civarı Elektrik A.Ş. gibi özel sektör kuruluşları tarafından yerine getirilmeye çalışılmakta idi. Bu kuruluşlar arasında tam bir eşgüdüm ve iş birliği pek mümkün olmuyordu. Artan elektrik gereksinmesi tam olarak karşılanamıyor ve kesintiler oluyordu. Kullanılan gerilim seviyelerinde uyum olmadığı için farklı tip ve standartlarda malzeme kullanılması

sonucu bazı malzeme tekellerine mahkum kalınmakta idi. Bu gün hala bu standardizasyon tam olarak çözümlenmiş değildir. Böyle bir ortamda, TEK'in kurulmasıyla, tüm elektrik hizmetleri kamu yönetiminde tek elde toplanarak, elektrik üretim, iletim ve dağıtım hizmetleri birleştirildi. (TEK yasası çıkarılırken Çukurova Elektrik, Kepez Elektrik ve Kayseri ve Civarı Elektrik şirketlerinin imtiyazları korunarak özel sektör için de bir aralık yaratılmıştı.)

TEK eliyle elektrik yurttaşlara kamu tarafından kamu hizmeti olarak verilmeye başlandı.

TEK oldukça başarılı işler yaptı. Üretim kapasitesi arttı, enterkonnekte sistem kuruldu, ülkede elektrik hizmeti verilmeyen köy ve belde sayısı neredeyse sıfırlandı, kesinti ve arzalar azaldı, kayıp oranları dünya ortalamalarına yaklaştı ve elektrik hizmeti sektör olarak, yıllık ortalama % 8'ler civarında talep artışı ile Türkiye'nin en önemli enerji sektörü oldu.

Bu durum ülkede hâkim olan kapitalist anlayışın iştahını kabarttı. Çok önemli bir gelir kaynağı kamu elinde bulunuyordu. Bunun üzerine yeniden yapılandırma çalışmaları adı altında çeşitli yabancı elektrik tröstleri ve şirketlerin kılavuzluğunda ve Dünya Bankası ve IMF'nin yönlendirmeleri ile elektrik sektörünün kamu elinden özel sektöre geçişini sağlamak için çalışmalar başladı. Öngörülen plan basitti. "Böl ve küçük parçalar halinde özelleştir." Bu amaçla, TEK'in Üretim, İletim ve Dağıtım İdareleri olarak üç parçaya ayrılması ve bu yolla özelleştirilmesi kararlaştırıldı. 1980 darbesinin sonrasında, Özal döneminde başlayan bu çalışmaların amacı bir elektrik piyasası yasası çıkartılarak elektrik sektörünün tamamının özel sektöre devrinin sağlanması idi. Önce 2705 sayılı Belediyeler Yasası ile şehirlerde belediyelerce sürdürülen dağıtım hizmeti belediyelerden alınarak TEK'e devredildi. Devir yapılırken şehirlerdeki dağıtım alt yapısı konusunda tecrübeli elemanlar TEK'e aktarılmadı. Kamuoyunda TEK'i dağıtım hizmetlerinde yetersiz ve hantal olduğu konusunda algı yaratıldı. Bu kurgu ile, ilk olarak 3096 sayılı Yasa uyarınca İşletme Hakkı Devri (İHD) sözleşmeleriyle AKTAŞ'a İstanbul Anadolu Yakası Bakanlar Kurulu kararı ile verildi. Takiben, önce Yap İşlet Devret (YİD) ve Yap İşlet (Yİ) modelleri ile kamu denetiminde elektrik üretim tesislerinin yapımının önü açıldı. 2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile özel şirketlerin lisans almak sureti

ile elektrik üretim tesisi yapabilmeleri tümüyle serbest oldu. Bu yeni dönemde, daha sonra elektrik dağıtım sistemi 21 bölgeye ayrılarak ve o günkü siyasal koşullar tam satışa elvermediği için bir nevi hizmet alımı yolu ile özelleştirilerek kamunun elektrik dağıtımında varlığı sonlandırıldı. TEK'in bölünmesinde dağıtımdan sorumlu kurum olarak kurulmuş olan TEDAŞ iyice pasifleştirilerek 21 dağıtım şirketi üzerindeki denetim yok edildi. Ancak 36 kV üzerinde gerilim seviyesinde olan elektrik iletim tesisleri devlet kurumu olan TEİAŞ bünyesinde tekel olarak faaliyetine devam etti.

Süreç içinde özelleştirilmiş bu yapının tüm alt ve yan kuruluşları tamamlandı. Ülke elektrik otoritesi olarak, görünürde görevi elektrik sektörünü kamu adına denetlemek olan ancak özünde özel sektör için bir elektrik piyasası kurmak için çalışan Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu adı ile bir kurum kuruldu. Elektrik ticareti ve borsası için gerekli alt yapılar oluşturuldu ve elektrik sektörü 2020 yılında Türkiye'nin en önde gelen sektörlerden biri oldu. 2020 yılında EPIAŞ Fortune 500 Türkiye listesinde, 105,8 Milyar TL satış geliri ile ikinci olan TÜPRAŞ'ı (63,2 milyar TL) açık ara geride bıraktı. 1980 ortalarında yapılan planlar semeresini vermiş ve yurttaşların olmazsa olmaz gereksinimi olan elektrik, Türkiye piyasasının en büyük rant aracı olmuştu. Artık bu sektör ile kamu ilişkisinin tamamen kesilmesi gerekiyordu. Sektördeki tek kamu kuruluşu olan TEİAŞ'ın kamu elinde kalması bir risk yaratabilirdi. Mevcut AKP iktidarının sona ermesi olasılığı artarken TEİAŞ'ın bir an önce özelleştirilmesi için adımlar atıldı ve Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 3 Temmuz 2021 tarihinde TEİAŞ Özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığına teslim edildi. (Enerji alanındaki serbestleştirme ve özelleştirmelerin kısa tarihçesi için EK 1'e, özelleştirilen elektrik üretim tesisleri için EK 2'ye bakınız)

TEİAŞ SADECE BİR ELEKTRİK İLETİM ŞİRKETİ DEĞİLDİR.

TEİAŞ, ülkenin dört bir yanındaki santrallarda, değişik kaynaklara dayalı olarak üretilen elektrik enerjisinin 36 KV üzerindeki gerilim seviyesindeki şebeke ile Türkiye içerisinde elektrik dağıtımının yapıldığı her yere iletmekle yükümlü olan kuruluştur. Bu görevini yerine getirmek için, başta enerji nakil hatları ve trafo merkezleri olmak üzere gerekli olan tüm tesisleri kurar, bakımını yapar. Elektrik iletim faaliyeti, ülke genelinde elektrik temininin üç temel

ayağından biri ve en önemlisidir çünkü genelde elektrik üretildiği yerde tüketilmez ve mutlaka üretim noktasından tüketim yerine kadar teknik olarak taşınması gerekir.

TEİAŞ yalnızca elektriğin iletilmesinden sorumlu değildir. TEİAŞ'ın asli görevi üretilen elektriği tüketicilere ulaştıracak olan dağıtım şirketlerine elektriği sürekli, sabit gerilim seviyesinde ve kaliteli olarak sağlamaktır. **Bu görev tam olarak teknik denetim anlamına gelmektedir.** TEİAŞ, elektrik kalitesinin belirleyici teknik parametreleri olan frekans ve gerilimi; standartlar çerçevesinde olmasını sağlayarak, elektrik üretim ve dağıtım tesislerini teknik olarak denetlemekte ve böylece yasa gereği olan yurttaşlara kaliteli elektrik ulaştırılmasını görevini yerine getirmektedir. TEİAŞ, Yük Tevzi merkezleri ile de, elektrik yük dağılımını koordine ederek elektriğin sürekliliğini ve güvenilirliğini sağlamaktadır.

TEİAŞ'ın sahip olduğu devasa büyüklükteki tesis, donanım ve mal varlığının tamamı yurttaşların vergileri ile yapılmıştır. Türkiye elektrik sistemi bugünkü duruma yıllarca yapılan yatırımlar sonucunda gelmiştir. Elektrik iletimi ülke yüzölçümü ile de, doğrudan ilgilidir. Türkiye Avrupa'nın en büyük yüz ölçümüne sahip ülkelerinden birisidir. Elektrik üretimi açısından da, dünyanın ilk yirmi ülkesi arasındadır. Bu nedenle iletim sistemi de çok geniştir.

TEİAŞ bilançosunda geçen 28 milyar TL varlık bedeli, ne denli doğru olduğu tartışmalı, gerçeği ifade etmeyen, muhtemelen hiçbir yeniden değerlendirme yapılmadan bilançoya konmuş bir rakamdır. TEİAŞ'a ait tesislerin bugünkü tesis bedelinin bu rakamın onlarca katı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

TEİAŞ'ın özelleştirilmesi, kamu denetiminin elektrik sektörü üzerinden kalkması ve özel sektörün vazgeçilmez bir insan hakkı niteliğindeki elektrik hizmetinin kontrolüne tamamen sahip olması anlamına gelmektedir. İnsanların elektrik kullanımından vazgeçmesi olasılığı olmadığından, kamusal denetimin tümüyle ortadan kalkması, elektrik kullanımı açısından yurttaşların bir avuç özel elektrik şirketine mahkûm edilmesi sonucunu doğuracaktır.

51 yıl önce elektrik sisteminde çok sahipli yapının eşgüdüm eksikliklerinin tespiti ile kamu elinde tekleştirilen elektrik sektörü

TEİAŞ'ın özelleştirilmesi ile 1970 yılı öncesi yapısının bile gerisine düşecektir.

TEİAŞ; öncelikle ülkemizin elektrik enerjisinde arz güvenliğinin teminatıdır. Bunun ötesinde ulusal güvenliğimiz ve ekonomimiz açısından da çok önemli stratejik bir kurumdur.

TEİAŞ; bölgesel planlama, yatırım, tesis ve işletme faaliyetlerini ülke coğrafyasına dağılmış vaziyette 22 adet Bölge Müdürlüğü, elektrik şebekesinde arz-talep dengesini sağlayan sistem operatörlüğünü 1'i ulusal ölçekte 9'u bölgesel ölçekte olmak üzere 10 adet Yük Tevzi Müdürlüğü eliyle yürütmektedir. Bütüncül yapısıyla yürüttüğü bu faaliyetlerini kamu hizmeti anlayışı ile sürdürmektedir. Bütüncül yapının sağladığı faydalar ve verimliliği göz ardı edilerek, özelleştirilmesi adına bu yapının bozulmasına izin verilmemelidir.

TEİAŞ; ülkemizin doğu-batı ekseninde 1500 km, kuzey-güney ekseninde 650 km mesafedeki elektrik sisteminin ana omurgasını oluşturan, 2020 yılı itibarıyla 71 Bin Km uzunluğundaki yüksek ve çok yüksek gerilimli enerji iletim hatları, ülkenin dört bir yanına dağılmış olan 753 adet indirici trafo merkezi ve 1975 adet güç trafosu ile yerleşim bölgelerinin enerji ihtiyacını karşılayan TEKEL konumunda bir kamu kurumudur.

TEİAŞ'IN KURULUŞU VE YASAL KONUMU

TEİAŞ, elektrik enerjisinin kaynaktan tüketim noktasına kadar bütünlük içinde gelişmesine göre elektrik enerjisinin yüksek gerilim şebekesi üzerinden taşınması için duyulan ihtiyaç üzerine zaman içinde gelişerek oluşturulmuştur. Elektrik iletimi doğal olarak tekel konumunda olup elektrik sisteminin tamamının yönetilmesidir. TEİAŞ, öncülü olan TEAŞ'ın bölünmesi sonucu kurulmuş ve sektörde üretim, dağıtım ve satış faaliyetlerinden ayrıştırılması hükmü 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu (Elektrik Piyasası Kanunu ilk yayınlandığında 4628 Sayılıdır) içinde yer almıştır. Alanında tekel olan, tüm işlevi kamu hizmeti yükümlülüğü altında elektrik iletimi ve elektrik sistemi yönetimi olan TEİAŞ için bir kuruluş ve görevleri hakkında kanun yoktur.

TEİAŞ ticari faaliyet gösteren bir şirket değildir, ancak TEİAŞ tarafından yerine getirilen elektrik sistemi yönetimi faaliyetinin

sonuçları ticari olan üretim, dağıtım ve satış şirketlerini doğrudan ilgilendirmektedir. Bu nedenle TEİAŞ gerçek anlamda elektrik piyasası şirketlerinden bağımsız, kamu adına devlet tarafından doğrudan yönetilen, tüm faaliyetleri şeffaf ve hesap verebilir konumda olmalıdır. Özelleştirmeye gerekçe olarak gösterilen şeffaflık, erişilebilirlik, hesapların denetimi vb. için özelleştirme hiç de şart değildir. Bütün bu hususlar TEİAŞ için hazırlanacak bir kuruluş yasasında hüküm altına alınabilir ve uygulanabilir.

TEİAŞ'IN GÖREVLERİ

Öncelikle TEİAŞ'ın ne iş yaptığına bakmak gerekir. Her şeyden önce bir şeyler üretilip satmaz, ticari faaliyette bulunup kar etmesi diye bir şey söz konusu değildir. Ülkedeki elektrik santrallerinde üretilen elektrik enerjisinin tüketim merkezlerine SÜREKLİ, DENGELİ ve GÜVENİLİR bir şekilde yüksek gerilim hat ve trafoları üzerinden iletilmesi işini yapar. Elektrik enerjisinin tüketicilere her an, kesintisiz ve düzenli bir şekilde ulaştırılmasını sağlar. Bu amaçla, ülkedeki tüm elektrik üretim santralleri ve tüketim merkezleri, “İletim Hattı” olarak tanımlanan 380 kV yüksek gerilim hatlarıyla ve transformatör merkezleriyle bir şebeke halinde birbirine bağlıdır. Bu şebeke ya da ağ, elektrik üretim santralleri, trafo merkezleri ve bunları birbirine bağlayan hatlarla bütüncül bir sistemdir. Bu sisteme enterkonnekte sistem adı verilir. İletim hatları, **İLETİM SİSTEMİ ÜLKE ELEKTRİK SİSTEMİNİN OMURGASIDIR**. Aynen canlılarda olduğu gibi, omurgada bir sıkıntı varsa mekanizma çalışmaz, yürümez, ayağa kalkmaz. Bu omurga Türkiye elektrik sistemini her an kontrol eder, üretimin talebi karşılamaya yeterli olup olmadığını kontrol eder. Üretimin talebi karşılayamadığı durumlarda o an faal olmayan santrallerin devreye girmesini ve böylece yeterli üretimin yapılmasını, elektrik enerjisinin her an yeterli miktarda, güvenilir ve ekonomik bir şekilde tüketicilere ulaşmasını sağlar. Tek başına santrallerin üretim yapması bir şey ifade etmez. Elektrik enerjisinin, tüketileceği noktaya iletilmesi ve tüketime ihtiyaç duyulduğu anda sistemdeki iletim hatlarının yük taşıma kapasiteleri dikkate alınarak üretilmesi zorunludur.

TEİAŞ'ın faaliyetine bakılınca, dağıtım faaliyeti ile aynı işlevi yerine getirdiği, sadece gerilim seviyelerinin farklı olduğu düşünülebilir. Ancak İletim faaliyeti, elektrik sisteminin ana omurgası olan enerji

nakil hatlarının ve trafo merkezlerinin tesisi, işletmesi ve bakım faaliyetlerini kapsayan ve dağıtımına göre daha fazla ihtisas gerektiren bir hizmet faaliyetidir. İletim faaliyetindeki herhangi bir olumsuz olay tüm ülkeyi etkilerken dağıtım faaliyetindeki olumsuzluklar bölgesel etki gösterir.

Ülkelerin Enterkonnekte İletim Sistemlerinin İşletmesini yöneten bir “*Orkestra Şefi ya da Maestrosu vardır*”. 24 saat aralıksız görev yapan o maestronun adı Yük Tevzi’dir. Yük Tevzi üretimden tüketime kadar tüm faaliyetlerin senkronize olarak çalışmasına nezaret eder. Gün öncesi bir sonraki günün saatlik talep tahminlerini yapar. EPIAŞ, bu tahminler doğrultusunda ve mevcut alım garantili üretimleri ve ikili anlaşmaları dikkate alarak eksik kalan kısımlar için talepleri toplar ve ekonomik sıralama (merit order) sistemine göre belirlenen marjinal fiyat ve miktarlara göre gün öncesi piyasayı belirler. Gün içine gelince, dengeleme güç piyasasında yeniden Yük tevzi devreye girer. Dengeleme Güç Piyasasını ve Yan Hizmetler olarak adlandırılan Frekans Kontrol ve Reaktif kontrol hizmetlerini yürütür.

Yük Tevzi Sistemleri kontrol merkezlerinden oluşur ve ULUSAL YÜK TEVZİ MERKEZİ ile yeteri kadar BÖLGESEL YÜK TEVZİ MERKEZLERİNİ kapsar. Bu merkezler hangi elektrik santrallerinin hangi saatte kaç MW güçle çalışacağını, hangi hat üzerinden ne kadar yük alacağını, ne kadar tüketim yapılacağını programlar ve gerçekleştirir. Bir arıza anında yedek birimlerin derhal devreye alınması gerekir. Bu yedek birimler santral, trafo merkezi ve iletim hatlarıdır.

Bu sisteme dâhil tüm üretim ve iletim tesislerinin çalışma ve bakım programları Yük Tevzinin koordinasyonu ile yapılabilir. Yük Tevzi Merkezlerinin talimatları ve yönlendirilmeleri tartışılmaz, uygulanır. Yoksa arz-talep dengesini sağlamak mümkün olmaz.

Elektrik enerjisinin şebekeden tümüyle yok olması anlamına gelen Sistemin Oturması (blackout), yani tüm elektrik sisteminin çökmesi halinde; yeniden aktif hale getirme (black start) görevini de Yük Tevzi sağlar. Özellikle sekonder frekans kontrol hizmetinde, bu hizmeti veren santrallerin çalışması bölgesel Yük Tevzi merkezlerince uzaktan kontrol ile yürütülmektedir. Daha açık bir ifade ile, santralin yük alması veya atmasını (yani ne kadar MW üretim yapacağını veya yapmayacağını) Yük Tevzi merkezlerince kararlaştırılmaktadır.

Yukarıda da anlatıldığı gibi TEİAŞ sadece iletim şebekesi sahibi ve işletmecisi değil, aynı zamanda ELEKTRİK SİSTEMİ İŞLETMECİSİDİR. Her iki görevi de piyasada üretim ve ticaret faaliyetlerinden bağımsız ve herkese eşit davranış içinde sürdürür. Elektrik sektöründe ticari faaliyet gösteren herhangi bir şirket veya kişilerle ortaklığı söz konusu olamaz. Böyle bir uygulama rekabete aykırı olur.

Yük Tevzi sistem işletmecisinin yaptığı hizmet sadece yüksek gerilim işletmesini yapan TEİAŞ'ı değil, aynı zamanda dağıtım şirketlerini ve üretim şirketlerini ilgilendirmektedir. Gerekli hallerde Yük Tevzi bu kuruluşlara Şebeke Yönetmeliği çerçevesinde doğrudan talimat verme yetkisine sahiptir. Dünya da, Yük Tevzi Merkezleri ayrı bir kuruluş olup çalışanları son derece deneyimli özel elemanlardan oluşmaktadır. Çünkü Yük Tevzi faaliyetinde yapılan her yanlış işlem sonucunda parasal bir karşılık doğar.

Ana başlıkları ile saydığımız bu görevler bir ülkenin son derece stratejik hizmetleridir. Bu hizmetlerin kamu eliyle yürütülmesi zorunludur.

Ayrıca TEİAŞ'ın ana statüsünde kâr etmesi diye bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle Dengeleme Piyasasında oluşması olası olan dengesizlikler sonucu teşekküle mali yük getirmemesi amacıyla sıfır bakiye altında her yıl gelir tavanına bedel konmakta olup bu bedel iletim bedeli adı altında üretici ve tüketicilerden tahsil edilmektedir. Hal böyle iken TEİAŞ'ın son yıllardaki yüksek kârları, (örneğin, 2020 yılında 15 milyar TL ciro yapıp brüt 4,6 milyar TL kar etmesini) anlamak mümkün değildir. TEİAŞ'ın tarifesi Yasa gereği düzenlemeye tabi olduğundan her yıl oluşan kar veya zararlar bir sonraki yıl için EPDK tarafından belirlenen gelir tavanında dikkate alınması zorunludur. Bu konunun özellikle araştırılması gerekir. **Kuruluş amacı kâr etmek olmayan ve bir kamu hizmeti sunan teşekkülün özelleştirilmesi sonrası kâr ettirilmeye çalışılması demek, elektrik fiyatlarına gelecek ek zam demektir.**

Elektrik iletim sisteminin işletilmesinde olabilecek en küçük bir aksama büyük oranda elektrik kesintileri ve dolayısı ile topluma çok büyük zarar ile sonuçlanabilir. Elektrik sisteminin sürekli olarak çok hassas bir şekilde dengeli tutulması, şebekedeki gerilim ve frekansın ideal değerlerde korunması gerekmektedir. Saniyeler ile ölçülen

sürede bir aksam, yakın tarihten anımsanacak büyük ölçekli elektrik kesintilerine neden olabilecektir. 01.07.2006 tarihinde Türkiye'nin batısındaki 13 ilde ve 31.03.2015 tarihinde Türkiye'nin tamamında olan elektrik kesintileri çok acı deneyimlerdir. Benzer durumlar İtalya, Almanya, ABD gibi birçok ülkede de olmuştur. Bunların içinde, 2001 yılı Mayıs ayında ABD-Kaliforniya bölgesinde gerçekleşen elektrik sisteminin tamamen göçmesi çok tartışılmış, elektrik kesintilerinin birkaç elektrik üretim şirketine öncelik verilmesi için manipülasyon yapıldığı tartışmaları yapılmıştır. Elektrik iletiminden sorumlu şirket/kurumun elektrik üretim şirketlerinin doğrudan veya dolaylı olarak müdahale edebilmesi yolunun açılması çok büyük sorunlara neden olabilecektir.

Elektrik henüz ticari anlamda depolanabilir bir enerji türü değildir. Dolayısı ile tüketileceği kadar üretilir. Bu nesnel durum karşısında, özelleştirilmiş iki sektör olan elektrik üretim ve dağıtım tesisleri arasında iletim kuruluşu olarak yukarıdaki görevleri yerine getirmekle yükümlü olan TEİAŞ en kritik birim olmaktadır. Bu görevler ve iletim yükümlülüğü TEİAŞ'ı üretim ve dağıtım sektörlerinin kontrol edici ve yönlendiricisi durumuna getirmektedir.

Aslında elektrik enerjisi sistemi doğal tekeldir. Elektrik iletim sistemi hiç bir gerekçeyle özelleştirilemez. Daha önce de anlatıldığı gibi, elektrik iletim sisteminde bir ticari faaliyet ve kar söz konusu değildir. Ülkedeki elektrik faaliyetlerinin güvenilir, şeffaf bir şekilde yapılmasını sağlar Ülkedeki elektrik arz güvenliğinin koruyucusudur.

Bu nedenle TEİAŞ'ın blok satışı veya hisselerinin çoğunluğunun belirli çıkar gruplarını eline geçmesi, ülke güvenliği açısından çok tehlikelidir. Hele hele piyasa ekonomisini tercih etmiş bir ülkede, rekabet tamamen yok olur. Yanlış üzerine yanlış yapılmış olur. Elektrik işletmeciliği tamamen politik etkilere açılmış olur.

Türkiye elektrik sektörünün ulaştığı bugünkü ortamda, özel elektrik üretim şirketleri, artık bu önemli birimi de kamu yönetiminden alıp kendi denetimleri altına sokmak istemektedirler. Son Cumhurbaşkanlığı kararnamesi işte bu isteğin gerçekleştirilmesi doğrultusunda önemli bir adımdır.

TEİAŞ tarafından 'elektrik üretim fazlası' gerekçesiyle bazı jeotermal enerji üretim santrallerine tebliğ edilen elektrik üretim

kapasitesini azaltma anlamına gelen ‘YAT Talimatı’ (Yük Atma Talimatı) üzerine, özel sektör elektrik üreticileri, koro halinde TEİAŞ’a salvo ateşine başlamıştır. JES yatırımcıları, çıkarlarına dokunan bir karar alınınca, TEİAŞ’ın iktidarın yerli ve milli enerji politikasına uymadığını, TEİAŞ’a acil müdahale edilmesi gerektiğini söylüyor. JES sahiplerinin TEİAŞ’a yönelik başkılar sonuç vermiş ve TEİAŞ uygulamaya son vermiştir. Bu olaydan sonra, bugün JES, yarın kömür santralleri, başka bir zaman biyoyakıtçılar vb, TEİAŞ’ın alacağı kararlardan olumsuz etkilenmeleri halinde, benzer şekilde, TEİAŞ’a müdahale edeceklerdir.

Diğer tarafta, TEİAŞ 2018 yılından bu yana Kapasite Mekanizması adı altında Yan Hizmetler kapsamında bazı doğalgaz, yerli kömür ve hidroelektrik santrallerine ciddi bedeller ödenmektedir. Geçen yıl 2,2 Milyar TL ödendi, 2021 yılında 2,6 milyar TL ödenecektir. Bu uygulamadan yararlanan kapasite 29.000 MW’a ulaşmıştır. Dünya uygulamalarında, kapasite mekanizması sekonder frekans kapasitesinin aşıldığı büyük enerji açıklarında, kısa sürede devreye alınabilecek santrallerden seçilir. Bu tür santraller genellikle doğal gaz santralleridir. Ancak bugünkü uygulama finansman sıkıntısındaki bazı santrallara finansman desteği sağlamamaya dönüşmüştür. Bu kadar büyük kapasiteler söz konusu olunca da, ödenen bedeller nihai tarifeye yansımaktadır. TEİAŞ’ın özelleşmesi ile bu tür uygulamaların daha yaygın hale gelmesi kaçınılmaz hale gelecektir. Çünkü hissedarlardan büyük bir kısmının finansman sıkıntısı olan bu şirketlerden olmayacağını ve kendi şirketlerinin kollarını için TEİAŞ’ı kullanmak isteyeceklerini önlemenin bir garantisi yoktur.

Bu durum, ülke çıkarlarını tekil şirket ve sektör çıkarlarının üzerinde tutabilmesi, müdahale edilememesi için TEİAŞ’ın neden kamusal, bağımsız ve özerk bir yapıda olması gerektiğini açıklıyor.

TEİAŞ’IN İŞLEVLERİ

TEİAŞ, kar amacı gütmeyen yürüttüğü kamu hizmetine ait giderlerini karşılamak üzere, gelir tavanı esaslarına göre üretim ve tüketime yönelik 15 adet tarife bölgesiyle EPDK tarafından onaylanmış düzenlemeye tabi tarifeleri aracılığı ile yurttaşların elektrik tüketim faturaları üzerinden gelir temin etmektedir. Söz konusu tarifelerin,

özelleştirilmiş bir TEİAŞ'ın yıllık gelir-gider dengesinde kar amacına yönelik olarak hazırlanması, vatandaş faturalarına ilave yük demektir ki, işte o zaman, zaten şu anda geçim sıkıntısı çekmekte olan çok geniş kesimler için hayat daha da zor olacaktır. Toplumun ortak gereksinimi olan elektrik enerjisinde kar amacı güdülmemeli, toplumsal fayda öncelik olmalıdır.

TEİAŞ; stratejik bir kurumdur. Günümüz koşullarında kullanımı vazgeçilemez ihtiyaçlar arasında olan, mal ve hizmet üretiminde faaliyet gösteren birçok sektörde temel girdi olarak kullanılan elektrik enerjisinde arz güvenliğinin kurumsal teminatı ve ekonominin can damarıdır. Özelleştirilmesi halinde, yabancı sermaye şirketlerinin eline geçmesi muhtemeldir. Bu durum elektrik enerjisinde her an için arz güvenliği tehdidini yaratacak, ekonomimiz açısından da ciddi bir risk oluşturacaktır.

TEİAŞ; Avrupa elektrik iletim sistemi ile senkron paralel çalışabilecek düzeyde işletme yapısına sahiptir. Bu aşamaya gelmiş olmasının, en önemli tarafı köklü bir geçmişe ve güçlü bir hafızaya sahip olmasıdır. Kurum bünyesinde görev yapan yetişmiş ve nitelikli her kademedeki personelin bu gelişmedeki bilgi, birikim ve özverisi göz ardı edilmemelidir. Özelleştirilerek bu birikimin bozulmasının, yok olmasının, dağılmasının önüne geçilmelidir.

TEİAŞ; planlama, yatırım, tesis, işletme ve operasyon faaliyetleri yanında her kademedeki personel için canlı bir eğitim kurumudur, adeta üniversitedir. Ülkemizdeki elektromekanik sanayinin gelişmesinde önemli katkıları olan öncü bir kuruluştur. Elbette ki eksiklikleri de vardır. Ancak performansı ile haklı övgü alan tekel konumundaki bu kurumun özelleştirilmesi ile kurumsal hafızanın kaybedilmesi ve ülkemizin geleceği açısından ileride telafisi mümkün olmayacak hasarlara maruz kalmasına göz yumulmamalıdır.

Elektrik enerjisi alanında yapılan dağıtım ve üretim özelleştirmelerinin (EK 3 de görüldüğü gibi) yarattığı pahalılık her geçen gün fazlasıyla hissedilmekte ve enerji yoksulluğu yaşayan vatandaş sayısı da her geçen gün daha fazla artmaktadır. TEİAŞ'ın özelleştirilmesi, kar amacı güden şirketler tarafından hazırlanan iletim tarifelerinin artmasına neden olacak, elektrik faturaları aracılığı ile de vatandaşlara zam olarak yansıtılacaktır. Bölgesel tekel konumunda olan dağıtım

şirketlerinin işletme hakkının devri yöntemiyle özelleştirilmesi ne kadar yanlış olmuşsa, TEİAŞ'ın özelleştirme kapsamına alınarak halka arz maskesi altında özelleştirilmesi de geri dönülmesi çok zor ve çok daha büyük bir yanlış olacaktır.

Bugün TEİAŞ'ın özelleştirilmesini değil, aksine toplumsal faydayı sağlayan kamusalılığı yeniden gündeme getirmemizin tam zamanıdır. Zaman kaybına fırsat vermeden sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini yerine getirmeyen dağıtım şirketleri ivedilikle kamusal hizmet alanına dahil edilmeli ve verimli üretim santralleri öncelikli olmak üzere üretim tesisleri kamulaştırılmadır.

TEİAŞ'IN GELECEĞİ EPİAŞ GİBİ OLABİLİR Mİ?

2 Temmuz 2021 tarihinde TEİAŞ'ın özelleştirmeye hazırlanmak üzere programa alınması hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararı ile TEİAŞ'ın özelleştirilmesi için bir yol açılmıştır. Kararda özelleştirme hisselerinin halka arz yoluyla yapılacağı belirtilmektedir. Bilindiği üzere TEİAŞ kar amacı olmayan, elektrik iletim ve sistem işletme faaliyetlerini kamu adına yerine getirmek üzere kurulmuş bir kamu kurumudur. Gelirini oluşturan elektrik iletim tarifesi düzenlemeye tabiidir ve EPDK tarafından kurumun giderlerinin karşılanması ve ihtiyaç duyulan yatırımların yapılmasını sağlayacak kadar gelir elde edebilmesi için tarife belirlenir. Ticari olarak kar etme amacı yoktur. Bu konumda olan bir kurumun hisseleri kim tarafından alınır? Hisselerin halka arz edilmesi adı altında bu hisseler, başta üretim şirketleri olmak üzere elektrik piyasasında faaliyet gösteren şirketler tarafından alınırsa bu ticari şirketler sistemin işletilmesinde söz sahibi olma durumuna gelebilecek ve faaliyetler müdahaleye açık hale gelebilecektir.

Enerji Piyasaları İşletme A.Ş. (EPİAŞ) adında kamu ortaklığında bir şirket kurulmuştur. Şirket hisselerinin %30'u A Grubu olarak kamu kurumu TEİAŞ'a, %30'u B Grubu olarak Borsa İstanbul A.Ş.'ye (BİST) ve kalan %40'ı C Grubu olarak piyasa katılımcısı özel şirketlere aittir. Kamu elindeki A Grubu hisseler devredilemeyecek ancak B Grubu hisseler devredildiğinde C Grubu hisseler dönüşecek ve bu paylar enerji piyasası katılımcısı şirketlerin eline geçecektir. Zaman içinde enerji sektöründe faaliyet gösteren şirketleri EPİAŞ hisselerinin %70 oranına sahip olabilecekler, her bir şirket payı %4 oranından

fazla olamayacağı için sonuçta 15-16 şirket EPIAŞ yönetiminde hâkimiyet oluşturabilecektir. Cumhurbaşkanlığı Kararına göre TEİAŞ hisseleri halka arz edilmek suretiyle özelleştirme yoluna gidilirse, EPIAŞ benzeri olarak hisselerin bir kısmının kamu elinde olması hükme bağlanıp piyasaya arz edilen hisseler sektörde yer alan şirketlerin sahip olması engellenemeyecektir. Kısaca, EPIAŞ için yukarıda belirtilen aynı çekinceler TEİAŞ için de geçerli olacaktır. Hisse sahibi olan sektör katılımcısı ticari şirketlerin anlaşmalı olarak bazı yönlendirmeler yapmalarının önüne geçmek çok zor olacaktır.

Sektörü tanıyanların iyi bildikleri elektrik sistemi kısıtlarının yönetilmesi bile bir müdahale alanı olabilecek ve birçok yanlış uygulamanın yolunu açmak üzere bazı şirketlere haksız kazanç sağlama riski olabilecektir. Unutulmamalıdır ki, TEİAŞ faaliyetleri ticari değildir ama bu faaliyetlerin sonuçları sektördeki ticari faaliyetleri doğrudan etkilemektedir.

Elektrik sistemindeki kısıtların ne olduğunu kısaca anımsamakta yarar görülmektedir. Bir bölgede elektrik tüketiminin yükseldiği ama aynı bölgede üretimin yetersiz olduğu durumda başka bölgelerdeki üretilen elektrik bu bölgeye iletim hatları üzerinden taşınmaktadır. Diyelim ki İzmir bölgesinde tüketim çok artıyor ve yakınlardaki üretim yetmiyor, bu durumda üretimin fazla olduğu Doğu veya Karadeniz bölgesinde üretilen elektriğin taşınması gerekmektedir. Hangi bölgeden ve hangi santralin üretimi? Varsayalım ki doğuda bir santral ucuz elektrik satmak istiyor ve satıyor, ama iletim hatlarında kısıt olduğu gerekçe gösterilerek doğudaki santralin üretimi fiziki olarak taşınmıyor bunun yerine Karadeniz Bölgesindeki daha yüksek fiyatla satış yapan başka santraldan elektrik taşınıyor. Doğudaki santral ucuz sattığı elektrik yerine başka bölgede daha pahalı satış yapan santralin üretimi teslim ediliyor. Sonuçta iki satış fiyatı arasındaki fark tüketici tarafından karşılanıyor.

TEİAŞ ortakları arasında sektör katılımcılarının yer alması sistemin işletilmesinde ortaklar arası anlaşmalarla birçok yönlendirmeye ve haksız kazançlara, sonuçta tüketicinin mağdur olmasına yol açabilecektir. Sistem kısıtlarının yönetilmesindeki risklerin yanı sıra elektrik sisteminin dengede tutulması için gereken işlemlerde de büyük risklerin önü açılabilecektir. TEİAŞ'ın özelleştirilmesi için alınan kararda yer alan hisselerin halka arz edilmesi yolunun

olmaması durumunda blok satış yolu ile özelleştirmeye gidilirse, bu durum elektrik sistemine bütün olarak bir veya birkaç özel şirketin veya uluslararası şirketlerin hâkim olması tehlikesini ortaya çıkaracaktır. (Bakınız EK 4)

SONUÇ

Elektrik enerjisi sistemi doğal tekeldir. Elektrik iletim sistemi hiç bir gerekçeyle özelleştirilemez. Elektrik iletim sisteminde bir ticari faaliyet ve kar söz konusu değildir. TEİAŞ, ülkedeki elektrik faaliyetlerinin bu faaliyetlerin güvenilir ve şeffaf bir şekilde yapılmasını sağlar. Ülkedeki elektrik arz güvenliğinin güvencesi ve koruyucusudur.

Bu nedenle, TEİAŞ'ın özelleştirilmesi sürecinin başlatılması, blok satışı veya hisselerinin çoğunluğunun belirli çıkar gruplarını eline geçmesi Ülke güvenliği açısından çok tehlikelidir. Yanlış üzerine yanlış yapılmış olur. Elektrik işletmeciliği tamamen politik etkilere ve şirketlerin çıkar amaçlı manipülasyonlara açılmış olur.

Yukarıda Yük Tevzi hizmetleri ile ilgili bölümde detaylı olarak açıklandığı gibi, şebekenin her yerinde, her an arz-talep dengesinin kurulmasını gerektiren bu stratejik sektörün özel şirketler eliyle daha verimli ve kaliteli işletileceği iddia ediliyorsa, çok yakın zamanda özel sektöre ait büyük bankalardan birinde yaşanan ve tam olarak açıklanamayan hizmet kesintisini hatırlamakta yarar olabilir. Muhtemelen önemli sayıda banka mudisini ilgilendirmekle birlikte, alternatifi olduğu için etkisi bir dereceye kadar sınırlı kalabilen bu tür kesintilerin bir de söz konusu stratejik sektörde yaşandığını düşünürsek, bu konuda atılacak yanlış adımların toplumsal ve ekonomik maliyeti daha iyi anlaşılabilir.

Dünyada birçok ülkede yapılan özelleştirmelerin, başta iddia edilenlerin aksine, topluma yetersiz ve kalitesiz hizmet, pahalılık, işsizlik, artan hizmet bedellerini karşılayamayan yoksul kesimleri hizmetten yoksun bırakma şeklinde sonuçlar verdiği, kamu varlığının ve gelirlerinin özel çıkarlarının ve kârlarının peşindeki özel şirketlere aktarılmasından başka bir anlam ifade etmediği ortaya çıkmıştır. Bu tablo, ülkemizdeki elektrik üretim alanında yapılan plansız ve irrasyonel yatırımlarla daha da ağırlaşmıştır.

Elektrik enerjisi sektörünün ve de özellikle TEİAŞ benzeri kurumların özelleştirilmesi elektrik enerjisinin doğasına, doğal tekel olmasına (bazılarının diliyle fitratına) aykırıdır. Özelleştirme sonrası elektrik enerjisinin iddia edildiği gibi ucuzlaması mümkün olmamıştır. Örneğin 2001 yılında aylık 200 kWh tüketen bir mesken 25 TL öderken bugün bu rakam 175-200 TL'yi bulmuştur. Gelirleri sınırlı olan bir ülkedeki insanlar için, bu ne kadar acı bir durumdur.

Tüm bu nedenler sonucu TEİAŞ'ın özelleştirilmesi ülke güvenliği açısından son derece sakıncalıdır. TEİAŞ'ın özelleştirilmesi kamu güvenliğini yok eder. *-Sonuç olarak tekrar etmek gerekirse elektrik sektörü kaynaktan son tüketim noktasına kadar bütün olarak oluşturulmalıdır. Bu kurumsal yapı kamu mülkiyetinde ve kamu adına doğrudan devlet tarafından yönetilmek üzere özerk olarak yeniden kurulmalıdır, TEİAŞ da kesinlikle bu yapı içinde yer almalıdır.*

EK'LER

EK 1- ENERJİ ALANINDAKİ SERBESTLEŞTİRME VE ÖZELLEŞTİRMELER

Diğer birçok kamusal üretim ve hizmetlerde olduğu gibi enerji sektörü de, yerli ve yabancı sermaye için yeni bir ticari alan olarak yeniden yapılandırılarak, yani parçalanarak, küçültülerek, devirlerle özelleştirilmiş, teşvik, sübvansiyonlar ve sürekli yapılan zamlarla sermayeye kaynak aktarımının bir alanı haline getirilmiştir.

Enerji sektöründe 1980’li yıllardan bu yana izlenen özelleştirme politikalarının sonuçlarından az sayıda özel şirket yararlanmıştır. Şirketler lehine, kamu/toplum çıkarları aleyhine karar ve uygulamalarla, tüketicilerden ve kamudan özel şirketlere çok ciddi tutarlarda kaynak aktarılmıştır. Yağmanın alanı haline gelmiştir. Bu politikaların önemli basamakları ve önünü açtığı gelişmeler aşağıda özetlenmiştir.

1980’li yıllarda neoliberal politikalar doğrultusunda Dünya Bankası’nın enerji sektöründe önerdiği özelleştirme yöntemleri, özellikle ağ şeklinde işleyen enterkonnekte sistem ve doğal gaz boru hatları gibi sektörleri dikey ve yatay şekilde ayrıştırarak, özel sektörün ticari olarak girebileceği büyüklükte alanlara bölmek yönünde olmuştur. Dikey bölünme elektrik ve doğal gaz alanlarında üretim, iletim ve dağıtımın ayrıştırılması, yatay bölünme ise örneğin doğal gaz ve elektrik dağıtımında olduğu gibi coğrafi bölünme anlamına gelmiştir.

Bu uygulamalar için cilalı ancak içi boş gerekçeler öne sürülmüştür. *“Kamu işletmeciliği verimsizdir; ulusal nitelikteki kamu tekeline son verilip, sektörün/sektörlerin rekabete açılmasıyla kamu işletmelerinin maliye üzerinde yük oluşturmasının önüne geçilecektir”* iddialarının yanlışlığı dünyanın birçok yerinde görülmüş ve özelleştirilen hizmetler tekrar kamuya dönmeye başlamıştır.

Elektrik sektörü için özelleştirme-serbestleştirme uygulamalarının gerekçeleri olarak aşağıdaki hususlar öne sürülmüştü:

- Daha rekabetçi bir piyasa oluşturulması,
- Verimliliğin artırılması,
- Yerli ve yabancı sermayenin sektöre yatırım yapmalarının

sağlanması ve uzun vadeli arz güvenliği için gerekli yatırımların kamuya ek yük getirmeden teşvik edilmesi

- Mevcut santrallerde tevsi ve modernizasyon yatırımlarının hızlandırılması,
- İletim ve dağıtım hatlarındaki kayıp ve kaçakların en az düzeye indirilmesi,
- Tüketicilere elektriği istedikleri dağıtım ve/veya arz şirketinden satın alma hakkı tanınması,
- Sektörde hizmet ve ürün kalitesinin iyileştirilmesinin sağlanması, gelişen teknolojinin sektörde kullanılmasını teşvik edici ortamın hazırlanması, sektöre çağdaş yönetim ve organizasyon tekniklerinin girmesinin teşvik edilmesi,
- Üretim, iletim ve dağıtımın tüm aşamalarında maliyeti düşürücü, etkinliği artırıcı ve bütün bunların elektrik fiyatlarına yansımalarını sağlayan bir mekanizmanın oluşmasının sağlanması“,

Oysa özelleştirmeler sonucunda elektrik temininde ucuzluk, kalite ve yönetimde şeffaflık, kayıp-kaçığın aşağı çekilmesi vb. iddiaların hiç biri gerçekleşmemiş, elektrik ve doğal gaz fiyatları sürekli olarak artarak halkın bütçesini zorlamış, buna karşılık dağıtım ve üretim şirketleri sürekli kollanıp korunmuş ve vatandaşın sırtından ek gelirlerle donatılmışlardır.

Serbestleştirme-Özelleştirmelerle İlgili Bazı Önemli Tarihler

1982: 2705 Sayılı Kanun ile Belediyeler ve Birliklerin elindeki elektrik tesisleri Türkiye Elektrik Kurumu'na (TEK) devredildi, az sayıdaki imtiyazlı şirket dışında elektrik üretimi-iletimi ve dağıtım hizmetleri bu Kurum'da toplandı. (Bu düzenleme doğrudan serbestleştirme-özelleştirmeye yönelik olmamakla birlikte 1984'ten itibaren yapılan düzenlemelerle birlikte özelleştirme bağlamında önem kazandı.)

1984: 233 Sayılı KHK ile KİT'ler yeniden tanımlandı. 3096 Sayılı Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında

Kanun ile TEK'in tekel statüsü kaldırıldı, TEK dışında özel sektörün elektrik üretim, iletim ve dağıtım faaliyetleri yapabilmesine yönelik düzenlemeler yapıldı.

1993: 93/4789 Sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla TEK ikiye bölündü.

1994: 3996 Sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun ile yap-işlet-devret modelinin uygulanabilmesi için gerekli hukuki altyapı kuruldu.

1997: 4283 Sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile yerli ve yabancı sermayeye mülkiyetleri kendilerine ait olmak üzere termik santral kurma ve işletme izni verilmesi ile enerji satışına dair esas ve usuller belirlendi.

1999: 4493 Sayılı Kanun ile Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkındaki 3996 Sayılı Kanun'da değişiklik yapıldı. Kanun kapsamı "enerji, iletim, iletim, dağıtım ve ticareti" faaliyetleri de dâhil edilerek genişletildi. "YPK'ca belirlenen İdare ile sermaye şirketi veya yabancı şirket arasında yapılacak sözleşme, özel hukuk hükümlerine tabidir" hükmü getirildi.

2000: 4501 Sayılı Kanun ile Tahkim getirildi.

2001: 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu yürürlüğe girdi. Kanun elektrik üretim, iletim, dağıtım, satış, ithalat ve ihracatı ve elektrik alanındaki serbestleştirme ve özelleştirmelerde izlenecek usulleri kapsadı.

2001: 4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile Elektrik Piyasası Kanunu'nda değişiklik yapıldı ve doğal gaz sektörü de Enerji Piyasası Üst Kurulu'na bağlandı. Bu Kanun ile kentsel doğal gaz dağıtım hizmetlerinin özelleştirilmesi, BOTAŞ'ın doğal gaz alım sözleşmelerinin özel sektöre devri ve BOTAŞ'ın küçültülerek yalnızca iletim şirketi olarak faaliyet göstermesi öngörüldü.

2001: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkarıldı.

2003: 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu çıkarıldı.

2005: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı kullanımına İlişkin Kanun çıkarıldı.

2007: 5576 Sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkarıldı.

2007: 5574 Sayılı Türk Petrol Kanunu çıkarıldı.

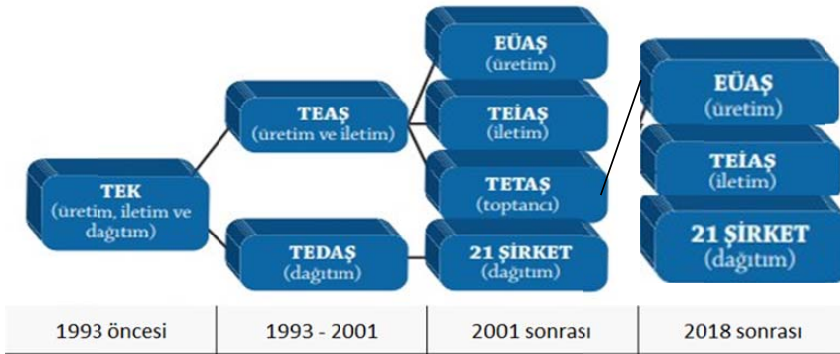
2007: 5669 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarıldı.

2008: 5784 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile bir değişiklik daha yapıldı.

2011: 5346 Sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile enerji üretimi ve dağıtımının denetimini özel şirketlere devretmenin önü açıldı.

2013: 4628 Sayılı Kanunu büyük ölçüde değiştiren 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu yürürlüğe girdi.

Elektrik Piyasasında Yeniden Yapılandırma



Enerji sektörünün özelleştirilmesinin yolu sektörün idari olarak yeniden yapılandırılmasından, bir diğer ifadeyle TEK'in bölünüp, küçültülerek işlevsizleştirilmesinden geçiyordu. Bu operasyon 1993 yılında TEK'in TEAŞ ve TEDAŞ olarak ikiye bölünmesiyle başlatılmış ve

böylece dağıtım şirketlerine bölünen TEDAŞ'ın satışının önü açılmaya çalışılmıştır. Bununla da yetinilmemiş; 2001'de Dünya Bankası'nın verdiği kredilerin ön şartı olarak Bakanlar Kurulu Kararı ile TEAŞ; Türkiye Elektrik İletim A.Ş (TEİAŞ), Elektrik Üretim Anonim Şirketi (EUAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Şirketi (TETAŞ) olarak üçe ayrılmıştır. Böylece sektörün merkezi planlamayı gerektiren bütünlüklü yapısı bozulmuştur. Yine 2001 yılında, AB Elektrik Mevzuatı ile uyum sürecinde 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterecek bir elektrik piyasası oluşturulması ve bu piyasada “bağımsız” bir düzenleme ve denetimin sağlanması için yeni bir yapı olarak Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu oluşturulmuştur. Bu Kanun, özet olarak elektrik üretim, iletim, dağıtım, satış, ithalat ve ihracatı ve elektrik alanındaki özelleştirmelerde izlenecek usulleri kapsamaktadır.



EK 2- ÖZELLEŞTİRİLEN ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİ VE ÜRETİM TESİSLERİ

ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİ

Dağıtım Şirketi	İl sayısı	Özelleştirme Tarihi	Satın alan şirket	Toplam Ödeme (USD)
AYDEM	3	15.08.2008	AYDEM Güneybatı And. Enerji AŞ	110,00
BAŞKENT	7	28.01.2009	HÖ SABANCI + VERBUND +ENERJISA OGG	1225,00
SAKARYA	4	11.02.2009	AKCEZ OGG (AKENERJİ + CEZ)	600,00
KAYSERİ VE CİVARI	1	15. 07.2004	KAYSERİ VE CİVARI ELK. Taş	0,00
MERAM	6	30.10.2010	ALSİM ALARKO AŞ (ALARKO + CENGİZ)	440,00
OSMANGAZİ	5	02.04.2009	ETİ GÜMÜŞ AŞ	485,00
ULUDAĞ	4	03.09.2010	LİMAK İNŞ. AŞ (LİMAK + KOLİN + CENGİZ)	940,00
ÇAMLIBEL	3	03.09.2010	KOLİN AŞ (KOLİN +LİMAK + CENGİZ)	258,50
ÇORUH	5	01.10.2010	EKSA ELK. PERAKENDE SATIŞ AŞ	227,00
YEŞİLIRMAK	5	30.12.2010	ÇALIK ENERJİ SAN. TIC. AŞ	441,50
GÖKSU	2	30.12.2010	AKEDAŞ ELK. DAĞ. AŞ	60,00
FIRAT	4	06.01.2011	AKSA ELK. PERAKENDE SATIŞ AŞ	230,25
TRAKYA	3	03.01.2012	IC İÇDAŞ İNŞ. SAN. TIC. AŞ	575,00
BOĞAZICI	Ist. Avr.	28.05.2013	CENGİZ + KOLİN + LİMAK OGG	1960,00
AKDENİZ	3	28.05.2013	CENGİZ + KOLİN + LİMAK OGG	546,00
GEDİZ	2	29.05.2013	ELSAN + TÜMAŞ + KARAÇAY OGG	1231,00
DICLE	6	28.06.2013	İŞKAYA + DOĞU OGG	387,00
ARAS	7	28.06.2013	KİLER ALIŞVERİŞ HİZM. GIDA AŞ	128,50
VANGÖLÜ	4	24.07.2013	TÜRKERLER İNŞ. TUR. MADEN ENJ. ÜRT. TIC. AŞ	118,00
AYEDAŞ	Ist. And.	31.07.2013	ENERJISA ELK. DAÜ. AŞ	1227,00
TOROSLAR	6	30.09.2013	ENERJISA ELK. DAÜ. AŞ	1725,00
TOPLAM	81			12914,75

ELEKTRİK ÜRETİM TESİSLERİ

(Aşağıdaki tablolar Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Proje Grup Başkanlığı Portföyü Raporundan hazırlanmıştır. (<https://www.oib.gov.tr/3-proje-grup-baskanligi/>))

1. Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK)'nin 27.12.2006 tarih ve 2006/100 sayılı kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınıp sermayesinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na ait Ankara Doğal Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş.'ne devredilerek özelleştirilmesi 2008 yılında tamamlanan elektrik üretim santralleri.

1	Tercan HES
2	Kuzgun HES
3	Mercan HES
4	İkizdere HES
5	Çıldır HES
6	Ataköy HES
7	Beyköy HES
8	Engil Gaz Türbinleri
9	Denizli Jeotermal

Toplam Kurulu Güç : 141 MW

2. 2009 yılında ÖYK'nun 19.10.2009 tarih ve 2009/59 sayılı kararı ile 56 Akarsu Santralinin özelleştirme programına alınarak, "İşletme Hakkının Verilmesi" yöntemi ile özelleştirilmesine karar verilmiştir.

Grup 1:	İznik-Dereköy	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	İnegöl-Cerrah	
	M.Kemalpaşa-Suçtu	
Grup 2:	Haraklı-Hendek	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	Pazarköy-Akyazı	
	Bozüyük	
Grup 3:	Kayaköy	IHD Sözleşmesi 03/11/2014 tarihinde imzalanmıştır
Grup 4:	Kovada I	IHD Sözleşmesi 03/11/2014 tarihinde imzalanmıştır
	Kovada II	
Grup 5:	Turunçova-Finike	IHD Sözleşmesi 03/11/2014 tarihinde imzalanmıştır
Grup 6:	Anamur	İptal edilmiştir.
	Bozyazı	
	Mut-Derinçay	
	Sütlüce	
Grup 7:	Bozkır	İptal edilmiştir.
	Ermenek	
	Göksu	
Grup 8:	Dere	İşletme Hakkı Devri Sözleşmesi 29/12/2014 tarihinde imzalanmıştır
	İvriz	
Grup 9:	Kayadibi	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
Grup 10:	Bünyan	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	Çamardı	
	Pınarbaşı	
	Sızır	
Grup 11:	Değirmender	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	Karaçay	
	Kuzuculu	
Grup 12:	Koyulhisar	Koyulhisar HES afet bölgesinde yer aldığı için ihalesi gerçekleştirilememiştir
	Ladik-Büyükkozgözü	
Grup 13:	Besni	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	Derme	
	Erkenek	
	Kernek	
Grup 14:	Bayburt	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	Çemişgezek	
Grup 15:	Girlevik	IHD Sözleşmesi 10/11/2014 tarihinde imzalanmıştır
	Esental	
	Işıklar (Visera)	
Grup 16:	Çağ Çağ	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	Otluca	
	Uludere	
Grup 17:	Adilcevaz	Haziran 2010 itibarıyla devredildi
	Ahlat	
	Malazgirt,	
	Varto-Sönmez	
Grup 18:	Engil	İptal edilmiştir.
	Erciş	
	Hoşap	
	Koçköprü	
Grup 19:	Arpaçay-Telek	İptal edilmiştir.
	Kiti	

3. ÖİB tarafından 13.07.2012 tarihinde ihaleye çıkılan HES Listesi. 05.10.2012 tarihinde teklifler alınmıştır. Bunlardan 9 Grubun nihai pazarlık görüşmeleri 19.10.2012’de tamamlanmış, Grup 6 ihalesi ise yeterli teklif alınamaması nedeniyle iptal edilmiştir. Bilahare Grup 6’nın ihalesine tekrar çıkmış ve nihai pazarlık görüşmesi 26.11.2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Tüm grupların devir işlemleri Haziran 2013 itibarıyla tamamlanmıştır.

4. Özelleştirilen Termik Santraller

Grup 1:	Engil	Tüm grupların devir işlemleri Haziran 2013 itibarıyla tamamlanmıştır.
	Erciş	
	Hoşap	
Grup 2:	Koçköprü	
Grup 3:	Kısık	
Grup 4:	Göksu	
Grup 5:	Bozkır	
	Ermenek	
Grup 6:	Haraklı-Hendek	
	Pazarköy-Akyazı	
	Bozhöyük	
Grup 7:	Hasanlılar	
Grup 8:	Ladik-Büyükkozöğlü	
	Durucasu	
Grup 9:	Arpaçay	
	Telek-Kiti	
Grup 10:	Berdan	

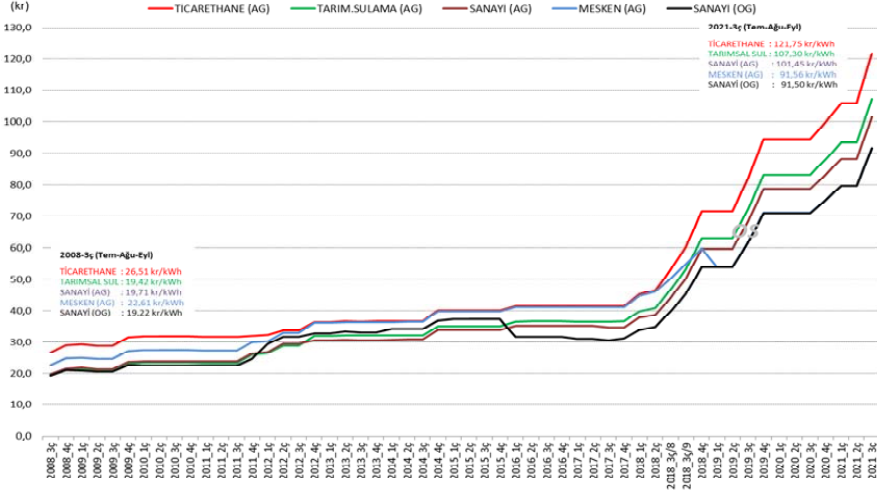
SANTRAL	KAYNAK	KAPASİTE (MW)	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ
SEYİTÖMER TERMİK SANTRALİ	LİNYİT	600	2013	2.248
KANGAL TERMİK SANTRALİ	LİNYİT	457	2013	985
HAMİTABAT DOĞALGAZ SANTRALİ	DOĞAL GAZ	1156	2013	105
YATAĞAN TERMİK SANTRALİ	LİNYİT	630	2014	1.091
KEMERKÖY VE YENİKÖY TERMİK SANTRALLERİ ve LİMAN SAHASI	LİNYİT	1050	2014	2.671
ÇATALAĞZI TERMİK SANTRALİ	TAŞ KÖMÜRÜ	300	2014	350
ORHANELİ VE TUNÇBİLEK TERMİK SANTRALLERİ	LİNYİT	575	2015	521
SOMA B TERMİK SANTRALİ	LİNYİT	990	2015	686
TOPLAM		5758		8656,5

SANTRAL	KAPASİTE (MW)	DEVİR TARİHİ	DEVİR BEDELİ (Milyon \$)
57 ADET KÜÇÜK HES	280	2008 - 2014	957
KARACAÖREN 1	78	2016	515
KARACAÖREN			
MANAVGAT	48	2016	370
FETHİYE	17	2016	128,025
KADINCIK 1	126	2016	864,1
KADINCIK 2			
DOĞANKENT	263	2016	1.225,10
KÜRTÜN			
TORUL			
ŞANLIURFA	51	2017	247,5
ADIGÜZEL	110	2017	324,1
KEMER			
ALMUS	117	2017	750,5
KÖKLÜCE			
YENİCE	38	2017	130,3
SUÇATI	8,2	2017	30,5
DEĞİRMENDERE			
KARAÇAY			
KUZUCULU			
ANAMUR	2,8	2018	9,04
BOZYAZI			
MUT-DERİNÇAY			
SİLİFKE			
ZEYNE	178	2018	1.276
MENZELET			
KILAVUZLU	20,3	2018	64,3
MANYAS			
SÜTÇÜLER	2	2018	8,6
GÖNEN	10,6	2018	65,1
TOHMA	12,5	2019	57,5
DİNAR 2	3	2019	8
ÇİNE	46	2019	120,5
ÇAMLICA 1	84	2021	580,5
AHIKÖY 1-2	4,4	2021	11,3
TOPLAM	1499,8		7.742,97

Özelleştirilen Hidroelektrik Santraller

EK-3 ELEKTRİK FİYATLARININ ARTIŞI

DAĞITIM SİSTEMİ KULLANICILARINA UYGULANAN TEK TERİMLİ TEK ZAMANLI ELEKTRİK TARİFELERİNİN DÖNEMSEL DEĞİŞİMLERİ (Vergi ve Fonlar Dahil – kr/kWh)



TEK TERİMLİ TEK ZAMANLI ABONELERİN FATURALARINI OLUŞTURAN ELEKTRİK TARİFELERİNDEKİ DEĞİŞİMLER (Vergi ve Fon Payları Dahil)					
ABONE GRUBU	2008-3ç (Tem-Ağu-Eyl) Tarifesi (kr/kWh)	2021-3ç (Tem-Ağu-Eyl) Tarifesi (kr/kWh)	ARTIŞ ORANI (%)	2008 Temmuz- 2021 Haziran Enflasyon Artış Oranı (%)	Elektrik Tarifesi Artış Oranının Enflasyon Artış Oranına Göre Değişim Katsayısı
MESKEN (AG)	22,61	91,56	304,92	252,30	1,21
TİCARETHANE (AG)	26,51	121,75	359,35	252,30	1,42
SANAYİ (AG)	19,71	101,45	414,711	252,30	1,64
SANAYİ (OG)	19,22	91,50	376,026	252,30	1,49
TARIMSAL SULAMA (AG)	19,42	107,30	452,475	252,30	1,79

Yüksek Planlama Kurulu'nun (YPK) 14.02.2008 tarih 2008/T-5 Karar No'lu Maliyet Bazlı Fiyatlandırma (MBF) Mekanizmasının uygulanmaya başladığı 01.07.2008 tarihinden 2021_3ç (Tem-Ağu-Eyl) dönemine kadar geçen zaman diliminde, abone gruplarına göre 100 kWh/Ay olan tüketim faturalarının dönemler itibarıyla bedelleri

FATURA TUTARI (TL/100 kWh)	2008_3ç	2009_1ç	2010_1ç	2011_1ç	2012_1ç	2013_1ç	2014_1ç	2015_1ç	2016_1ç	2017_1ç	2018_1ç	2019_1ç	2020_1ç	2021_1ç	2021_3ç
MESKEN (TTTZ - AG)	22,61	24,93	27,24	27,18	30,25	36,20	36,42	39,76	41,17	41,18	44,82	53,75	71,02	79,61	91,56
TİCAREHANE (TTTZ - AG)	26,51	29,18	31,81	31,75	32,36	36,43	36,65	40,11	41,52	41,52	45,20	71,48	94,45	105,87	121,75
SANAYİ (TTTZ - AG)	19,71	21,78	23,81	23,78	26,65	30,52	30,69	33,91	35,27	35,27	37,85	59,56	78,70	88,22	101,45
SANAYİ (TTTZ - OG)	19,22	20,93	22,52	22,49	29,44	32,74	34,19	37,32	31,67	31,04	33,92	53,72	70,98	79,56	91,50
TARIMSAL SULAMA (TTTZ - AG)	19,42	21,42	23,37	23,31	26,34	31,97	32,19	35,11	36,59	36,59	39,83	63,00	83,24	93,31	107,30

EK 4 - NEDEN SATMAK İSTİYORLAR?

“TEİAŞ satılır mı?”

Hemen satamazlar, önce hazırlamaları gerekiyor. Zaten 2 Temmuz günlü Cumhurbaşkanlığı Kararında 31.12.2022 tarihine kadar “özelleştirme işlemleri tamamlanır” değil “özelleştirme hazırlık işlemleri tamamlanır” yazıyor. Bu ikisi farklı şeyler. Özelleştirme İdaresine devredilen varlıkların hepsi doğrudan özelleştirme programına alınmıyor. Kimilerinin mali ve hukuki yönden hazırlanması gerekiyor. TEİAŞ da onlardan biri.

Hazırlık işlemleri şu anlama geliyor: Özelleştirme İdaresi örgüt yapısı içindeki “Proje Değerlendirme ve Hazırlık Daire Başkanlığının” tezgâhından geçecek. Küçültülmesi; anonim şirketler olarak parçalara ayrıldıktan sonra satışa çıkarılması; kimi parçalarının tasfiye edilmesi gibi konularda çalışmalar yapılacak, seçenekler/görüşler üretilecek. Bu işlemler bitirildikten sonra yazılan raporlar Cumhurbaşkanlığına sunulacak ve direktifleri doğrultusunda “halka arz” yöntemiyle özelleştirilecek.

TEİAŞ’ın hemen satılabilmesinin önündeki en önemli engel; çok büyük oluşu. Aktiflerinin tutarı 28,9 milyar lira. Dahası, satmaya hazırladıkları her kamu işletmesinde olduğu gibi TEİAŞ’a da deli gibi yatırım yapıyorlar. 2020 yılında 4 milyar lira harcadılar. 2021-2023 arasında toplamı 23,4 milyar lira olan 44 büyük proje yürütüyor. KİT Yatırım Programında üç yıl içinde 18 milyar liranın üzerinde ödenek kullanılması öngörülüyor.

Neresinden baksanız söz konusu olan 50-60 milyar lira cesametinde bir işletme. Varlıklarının değeri güncellenirse kim bilir ne tutara ulaşıyordur. Aynı bile kalsa Ülkenin içinde bulunduğu belirsizlik ortamında parayı bastırıp alıyorum diyen birini bulamayacakları çok açık. Banka kredisi alabilmeleri de oldukça kuşkulu.

Hemen satılmasının önündeki engellerden biri de yeni yatırımlar için yeni kamulaştırmalar yapılması zorunluluğu. TEİAŞ’ın 71 bin kilometrenin üzerinde enerji nakil hattı ile 753 Transformator Merkezi ve 1975 adet transformatorü var; direklerinin sayısı ise belirsiz. 2020 yılı yatırım programında 9 bin kilometre iletim hattı ile 284 transformator daha eklenmesi öngörülüyordu.

TEİAŞ özelleştirilmeden önce, müstakbel sahiplerine sorun bırakmamak amacıyla, trafo merkezleri; iletim hatları; yeraltı ve denizaltı kabloları gibi yatırımların bitirilmesi beklenecek.

Daha zaman var diye rahatlamayalım. Halka arz edeceklerini söylüyorlar. Onların halkı biz değiliz. Hisseler kim bilir hangi ellerde toplanacak? %51'e kadar kamu şirketi sayılıyor. El değiştirmekte olduğunun farkına bile varmayız. Tekeller, pay oranları arttıkça, yatırım kararlarında giderek artan ölçülerde söz hakkı talep edeceklerdir. Küçük bir eşik aşıлып kamu payı %49'a düştüğünde TEİAŞ artık uluslararası tekellerin olmuş demektir. Kamunun elindeki hisseleri almak bile istemezler. Kamunun söz hakkı kalmıyor; tepe tepe kullanacakları paradan neden vazgeçsinler?

TEİAŞ, herhangi bir şirket değil. Ülkenin elektrik sisteminin güvenliğini ve geleceğini teslim ettiğiniz bir Kurum. Şirketin 2020 yılı faaliyet raporlarında belirtildiği üzere; Ülkenin enterkonnekte sistemi planlanıyor, projelendiriliyor, kuruluyor işletiliyor ve bakımı sağlanıyor. Güvenliğini ve yatırım tercihlerini uluslararası tekellere bırakırsak ülkenin bir şalter kadar gücü kalır. İndirdiklerinde işimiz biter.”

Kadir Sev, Yazının tümü için: <https://haber.sol.org.tr/yazar/teias-satilir-mi-308713>

**TEİAŞ'IN ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINA ALINMASINA
İLİŞKİN CUMHURBAŞKANI KARARININ İPTALİ
İSTEMİYLE AÇILAN DAVA DİLEKÇESİ**

DANIŞTAY BAŞKANLIĞI'NA**Davacı** : Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)**Vekili** : Av. Ekin ÖZTÜRK YILMAZ
Selanik Cad. No:19/1 Yenişehir /ANKARA**Davalı** : 1. Cumhurbaşkanlığı- ANKARA
2. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı- ANKARA**Konu** : 02/07/2021 tarih 4222 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile yürütmesinin durdurulmasına ve duruşmalı yapılacak inceleme neticesinde iptaline karar verilmesi talebidir.**Yayın Tarihi** : 03.07.2021**AÇIKLAMALAR:** 03/07/2021 tarih 31530 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 02/07/2021 tarih 4222 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile;

“Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketinin;

- 1) Özelleştirme kapsamına alınmasına ve halka arza yönelik olarak özelleştirmeye hazırlık işlemlerine tabi tutulmasına,
 - 2) Hazırlık işlemlerinin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından işbirliği içerisinde yürütülmesine,
 - 3) Özelleştirme hazırlık işlemlerinin 31/12/2022 tarihine kadar tamamlanmasına,
- 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanununun 3 üncü ve geçici 29 uncu maddeleri ile 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 8 inci maddesi gereğince karar verilmiştir.”

Elektrik iletimi kesintisiz, güvenilir ve kaliteli bir şekilde sürdürülmesinin; ekonomik faaliyetlerden sağlık, eğitim gibi sosyal gereksinimlerin karşılanmasına ve bireysel kullanıma kadar tüm toplumu, genel ülke çıkarlarını ve güvenliğini ilgilendirmekte olup; elektrik iletimini yürütmekle görevli kamu kuruluşu olan Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketinin (TEİAŞ) özelleştirilmesine ilişkin dava konusu karar hukuka, kamu yararı ve hizmet gereklerine aykırı bulunduğundan iptali istemiyle işbu davanın açılması zorunlu olmuştur.

EHLİYETE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Müvekkil Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Anayasanın 135. maddesi uyarınca 6235 sayılı Yasa ile kurulan kamu tüzel kişiliğini haiz, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşudur.

Anayasaya paralel olarak 6235 sayılı Yasanın 1. maddesinde; “Türkiye sınırları içinde meslek ve sanatlarını icraya kanunen yetkili olup da mesleki faaliyette bulunan yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis ve mimarları teşkilatı içinde toplayan tüzel kişiliğe sahip Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği kurulmuştur.

Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Birliğin ve Odaların merkezi Ankara’dadır.” düzenlemesi öngörülmüştür.

Yasanın 2. maddesinde ise Birliğin amaç ve görevleri arasında;

“b) Mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak için gerekli gördüğü bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak;

c) Meslek ve menfaatleriyle ilgili işlerde resmi makamlarla işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve tekliflerde bulunmak, meslekle ilgili bütün mevzuatı normları, fenni şartnameleri incelemek ve bunlar hakkındaki görüş ve düşünceleri ilgililere bildirmek” sayılmıştır.

Anayasanın 124. ve 6235 sayılı Yasanın 39. maddesi uyarınca 02.12.2002 tarih 24954 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Ana Yönetmeliğinin 3. maddesinde de Anayasa ve 6235 sayılı Yasaya paralel olarak;

“b) Mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının ortak gereksinmelerini karşılamak, mesleki etkinlikleri kolaylaştırmak, mesleğin genel yararlara uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak; **kamunun ve ülkenin çıkarlarının korunmasında**, yurdun doğal kaynaklarının bulunmasında, korunmasında ve işletilmesinde, çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunmasında, tarımsal ve sınai üretimin artırılmasında, ülkenin sanatsal ve teknik kalkınmasında gerekli gördüğü tüm girişim ve etkinliklerde bulunmak

c) Meslek ve çıkarları ile ilgili işlerde, resmi makamlar ve öteki kuruluşlar ile işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve önerilerde

bulunmak, meslekle ilgili bütün mevzuatı, normları, bilimsel şartnameler, tip sözleşmeler ve bunlar gibi bütün bilimsel evrakı incelemek ve bunların değiştirilmesi, geliştirilmesi ya da yeniden konulması yolunda önerilerde bulunmak” müvekkil TMMOB'nin amaç ve görevleri arasında düzenlenmiştir.

Yukarıda aktarılan mevzuat hükümleri gözetildiğinde müvekkil TMMOB'nin mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının hak ve yetkilerini korumak, mesleğin korunmasını ve gelişmesini sağlamak ve nihayetinde kamu yararını sağlamakla görevli olduğu kuşkusuzdur

Nitekim Danıştay İdari Dava Dairelerin Kurulunun 2016/4537 esas 2017/4837 sayılı kararı ve benzer kararlarında da 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nun 1. maddesinde, Birlik ve Odaların kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları olduğunun düzenlendiğinden bahisle ***Birliğin, kamu yararını koruma görev ve yükümlülüğünün, kamu kurumu olmasının doğal bir sonucu olduğu*** vurgulanmaktadır.

Dava konusu Cumhurbaşkanlığı kararı ile özelleştirilmesine karar verilen TEİAŞ bünyesinde müvekkil TMMOB'ye bağlı Odalara üye meslek mensupları görev yürütmektedir. Bu bakımdan Anayasa ve 6235 sayılı Yasa uyarınca meslektaşlarını korumak, mesleğin gelişmesini sağlamakla yükümlü müvekkil TMMOB'nin; üye meslek mensuplarının hakları ile çalışma koşullarını etkileyecek, doğrudan meslek uygulama alanına ilişkin dava konusu işlemin iptali istemiyle işbu davayı açması Anayasa ve 6235 sayılı Yasa ile verilen görevler gereği zorunlu olmuştur.

Bununla birlikte dava konusu işlem aşağıda ayrıntısı ile ifade edileceği üzere kamu yararına ve ülke çıkarlarında aykırı olduğundan Danıştay içtihatlarında da karar altına alındığı üzere kamu yararını korumakla görevli müvekkil Birliğin işbu davayı açması zorunlu olmuştur.

ESASA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

1.) Dava konusu işlem ile ülkemizde elektrik iletimi ile görevli kamu kuruluşu olan Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi'nin (TEİAŞ) özelleştirilmesine karar verilmiştir.

Ülkemizde elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı, toptan veya perakende satışı, ithalat ve ihracatı, piyasa işletimi ile bu faaliyetlerle ilişkili tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülükleri 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanununda düzenlenmiştir.

6446 sayılı Yasanın ‘Özelleştirme’ başlıklı 18. maddesinde -bu hususa ilişkin hukuka ve kamu yararına aykırılık iddiamız saklı kalmakla birlikte- özelleştirmeye konu kuruluşlar arasında EÜAŞ ve TEDAŞ sayma suretiyle belirlenmiş olmasına karşın TEİAŞ’a ilişkin bir düzenleme öngörülmemiştir.

Bu bakımdan özel Yasada özelleştirmeye konu kuruluşlar arasında sayılmayan TEİAŞ’ın özelleştirme kapsamına alınmasına ilişkin dava konusu karar; yetki ve konu unsurları bakımından hukuka aykırılık taşıdığından öncelikle bu sebeple iptali gerekmektedir.

2.) Dava konusu karar eksik düzenleme ve yetki devri niteliği taşımakta olup; şekil unsuru bakımından hukuka aykırılık taşıdığından iptali gerekmektedir.

Zira dava konusu kararda özelleştirme işleminin esasına ilişkin hususlarda belirleme yapılmamıştır. Dava konusu işlemle yalnızca TEİAŞ’ın özelleştirme kapsamına alınmasına karar verildiği belirtilmiş olmakla birlikte ne kadarlık bir kısmının özelleştirme kapsamında olduğu, hangi amaçla özelleştirme yapılacağı, hazırlık işlemlerinin neler olduğu ve benzeri esaslı unsurlara ilişkin hiçbir belirleme yapılmamıştır. Bu bakımdan örneğin çoğunluk hisselerinin kamunun elinde kalıp kalmayacağı belirli değildir. Bu belirsizlik karşısında esasında dava konusu işlem bakımından etkili bir yargısal denetim yapılması da olanaklı değildir.

Düzenlenen hususun niteliği dolayısıyla belirlilik ve sınırlılık içermesi gereği bir yana Anayasa uyarınca da dava konusu düzenleme hukuka aykırılık taşımaktadır. Zira Anayasa’da cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan “hukuk devleti” ilkesinin belirsizliğe ve sınırsızlığa yol açacak bir düzenlemeyi kabul etme olanağı bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi kararlarında da sıklıkla ifade edildiği üzere hukuk devleti ilkesinin temel unsuru yargı denetimidir. Dolayısıyla yargı denetiminin sağlanabilmesi için yürütmeye verilen görev ve yetkilerinin sınırlarının açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Aksi halde etkin bir yargısal denetimden ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesinden söz etmenin anlamı olmayacaktır.

Belirtilen hususlar bakımından hukuki belirlilikten yoksun, eksik düzenleme niteliğindeki dava konusu işlemin iptali gerekmektedir.

3.) Kamusal varlıkların özel alana aktarılmasına ilişkin dava konusu karar esas itibarıyla de hukuka ve kamu yararına aykırı olduğundan iptali gerekmektedir.

1970 yılı öncesinde elektrik üretim, iletim ve dağıtım hizmetleri Etibank, DSİ, İller Bankası, Belediyeler gibi kamu kuruluşları ve Çukurova Elektrik, Kepez Elektrik, Kayseri ve Cıvanı Elektrik A.Ş. gibi özel sektör kuruluşları tarafından yerine getirilmekte iken; bu dönemde anılan kuruluşlar arasında tam bir eşgüdüm ve iş birliğinin olmaması, artan elektrik gereksinmesinin tam olarak karşılanamaması ve kesintiler yaşanması, kullanılan gerilim seviyelerinde uyum olmadığı için farklı tip ve standartlarda malzeme kullanılması sonucu bazı malzeme tekellerine mahkum kalınması neticesinde 1970 yılında Türkiye Elektrik Kurumu kurularak, tüm elektrik hizmetleri kamu yönetiminde tek elde toplanmış, elektrik üretim, iletim ve dağıtım hizmetleri birleştirilmiştir.

TEK eliyle elektrik yurttaşlara kamu tarafından kamu hizmeti olarak verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde üretim kapasitesi artmış, enterkonekte sistem kurulmuş, ülkede elektrik hizmeti verilmeyen köy ve belde sayısı sifıra yakın hale getirilmiş, kesinti ve arızalar azalmış, kayıp oranları dünya ortalamalarına yaklaşmış ve elektrik hizmeti, yıllık ortalama % 8 civarında talep artışı ile Türkiye'nin en önemli enerji sektörlerinden biri haline gelmiştir.

Buna karşın yeniden yapılandırma çalışmaları adı altında çeşitli yabancı elektrik tröstleri ve şirketlerin kılavuzluğunda ve Dünya Bankası ve IMF'nin yönlendirmeleri ile elektrik hizmetlerinin kamu elinden özel sektöre geçişini sağlamak için çalışmalar başlatılmış ve TEK'in küçük parçalar halinde özelleştirilebilmesi amacıyla Üretim, İletim ve Dağıtım İdareleri olarak üç parçaya ayrılmasına karar verilmiştir.

2705 sayılı Belediyeler Yasası ile şehirlerde belediyelerce sürdürülen dağıtım hizmetinin belediyelerden alınarak TEK'e devredilmesi aşamasında şehirlerdeki dağıtım alt yapısı konusunda tecrübeli elemanlar TEK'e aktarılmayarak kamuoyunda TEK'in dağıtım hizmetlerinde yetersiz ve hantal olduğu konusunda algı yaratılmış ve bu kurgu ile, ilk olarak 3096 sayılı Yasa uyarınca İHD sözlermeleriyle AKTAŞ'a İstanbul Anadolu Yakası Bakanlar Kurulu kararı ile verilmiştir. Devamında, önce YİD ve Yİ modelleri ile kamu denetiminde elektrik üretim tesislerinin yapımının önü açılmış; 2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile özel şirketlerin lisans almak sureti ile elektrik üretim tesisi yapabilmeleri tümüyle serbest hale getirilmiştir. Akabinde elektrik dağıtım sistemi 21 bölgeye ayrılarak bir nevi hizmet alımı yolu ile özelleştirilerek kamunun elektrik dağıtımında varlığı sonlandırılmıştır. TEK'in bölünmesinde dağıtımdan sorumlu

kurum olarak kurulmuş olan TEDAŞ pasifleştirilerek 21 dağıtım şirketi üzerindeki denetim yok edilmiştir.

3.1.) TEK'in bölünmesi ile kurulan TEİAŞ ise; ülkenin dört bir yanındaki santrallarda, değişik kaynaklara dayalı olarak üretilen elektrik enerjisinin 36 KV üzerindeki gerilim seviyesindeki şebeke ile Türkiye içerisinde elektrik dağıtımının yapıldığı her yere iletmekle yükümlü olan kamu kuruluşudur. Bu görevini yerine getirmek için, başta enerji nakil hatları ve trafo merkezleri olmak üzere gerekli olan tüm tesisleri kurmakta ve bakımını yapmaktadır.

Elektrik iletim faaliyeti, ülke genelinde elektrik temininin üç temel ayağından biri ve en önemlisidir. Zira elektrik genel itibariyle üretildiği yerde tüketilmemekte ve mutlaka üretim noktasından tüketim yerine kadar teknik olarak taşınması gerekmektedir.

TEİAŞ, üretilen elektrik enerjisinin tüketim merkezlerine SÜREKLİ, DENGELİ ve GÜVENİLİR bir şekilde yüksek gerilim hat ve trafoları üzerinden iletilmesi görevini yürütmektedir. Elektrik enerjisinin tüketicilere her an, kesintisiz ve düzenli bir şekilde ulaştırılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçla, ülkedeki tüm elektrik üretim santralleri ve tüketim merkezleri, "İletim Hattı" olarak tanımlanan 380 kV yüksek gerilim hatlarıyla ve transformatör merkezleriyle bir şebeke halinde birbirine bağlıdır. Bu şebeke ya da ağ, elektrik üretim santralleri, trafo merkezleri ve bunları birbirine bağlayan hatlarla bütüncül bir sistemdir. Bu sisteme enterkonnekte sistem adı verilmektedir. İletim hatları, ÜLKE ELEKTRİK SİSTEMİNİN OMURGASIDIR. Zira iletim hatlarının kontrolü ve bu faaliyetin yürütülmesi; tüm elektrik sisteminin temel, belirleyici ve yönlendirici unsurudur. Tek başına santrallerin üretim yapması bir sonuç doğurmamakta; elektrik enerjisinin, tüketileceği noktaya iletilmesi ve tüketime ihtiyaç duyulduğu anda sistemdeki iletim hatlarının yük taşıma kapasiteleri dikkate alınarak üretilmesi gerekmektedir. Üretilen elektriğin tüketicilere sürekli, dengeli ve güvenilir biçimde ulaştırılması ancak sağlıklı bir iletim sistemi ile olanaklı olmaktadır.

Bu bakımdan TEİAŞ; öncelikle ülkemizin elektrik enerjisinde arz güvenliğinin teminatıdır. Bunun ötesinde ulusal güvenlik ve ulusal ekonomi açısından da çok önemli stratejik bir kuruluştur.

TEİAŞ; ülkemizin doğu-batı ekseninde 1500 km, kuzey-güney ekseninde 650 km mesafedeki elektrik sisteminin ana omurgasını

oluşturan, 2020 yılı itibarıyla 71 Bin Km uzunluğundaki yüksek ve çok yüksek gerilimli enerji iletim hatları, ülkenin dört bir yanına dağılmış olan 753 adet indirici trafo merkezi ve 1975 adet güç trafosu ile yerleşim bölgelerinin enerji ihtiyacını karşılayan bir kamu kuruluşudur.

TEİAŞ'ın sahip olduğu devasa büyüklükteki tesis, donanım ve mal varlığının tamamı yurttaşların vergileri ile yapılmıştır. Türkiye elektrik sistemi bugünkü duruma yıllarca yapılan yatırımlar sonucunda gelmiştir. Elektrik iletimi ülke yüzölçümü ile doğrudan ilgili olup; Türkiye Avrupa'nın en büyük yüz ölçümüne sahip ülkelerinden birisidir. Elektrik üretimi açısından da, dünyanın ilk yirmi ülkesi arasındadır. Bu nedenle iletim sistemi de çok geniştir.

Yukarıda ifade edilen hususlar birlikte değerlendirildiğinde görüldüğü üzere elektrik iletimi, niteliği gereği tek bir elden ve bütünlüklü biçimde elektrik sisteminin tamamının yönetilmesini gerektiren bir hizmettir. TEİAŞ; bölgesel planlama, yatırım, tesis ve işletme faaliyetlerini ülke coğrafyasına dağılmış vaziyette 22 adet Bölge Müdürlüğü, elektrik şebekesinde arz-talep dengesini sağlayan sistem operatörlüğünü 1'i ulusal ölçekte 9'u bölgesel ölçekte olmak üzere 10 adet Yük Tevzi Müdürlüğü eliyle yürütmektedir. Bütüncül yapısıyla yürüttüğü bu faaliyetlerini kamu hizmeti anlayışı ile sürdürmektedir.

Dava konusu karar bütüncül yapının sağladığı faydalar ve verimliliği göz ardı ederek tesis edilmiştir. Zira 51 yıl önce elektrik sisteminde çok sahipli yapının eşgüdüm eksikliklerinin tespiti ile kamu elinde tekleştirilen elektrik sektörü TEİAŞ'ın özelleştirilmesi ile 1970 yılı öncesi yapısının bile gerisine düşecektir.

İletim faaliyeti, elektrik sisteminin ana omurgası olan enerji nakil hatlarının ve trafo merkezlerinin tesisi, işletmesi ve bakım faaliyetlerini kapsayan ve dağıtımına göre daha fazla ihtisas gerektiren bir hizmet faaliyetidir. İletim faaliyetindeki herhangi bir olumsuz olay tüm ülkeyi etkilerken dağıtım faaliyetindeki olumsuzluklar bölgesel etki göstermektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere TEİAŞ elektrik enerjisinde arz güvenliğinin kurumsal teminatı ve ekonominin can damarıdır. Özelleştirilmesi halinde, yabancı sermaye şirketlerinin eline geçmesi muhtemeldir. Bu durum elektrik enerjisinde her an için arz güvenliği tehdidini yaratacak, ekonomimiz açısından da ciddi bir risk oluşturacaktır.

Netice itibariyle; arz güvenliğini sağlamadaki rolü, ülke genelindeki bütünlüklü ve yaygın yapısı ve benzeri hususlar gözetildiğinde TEİAŞ'ın özelleştirme suretiyle kamu dışında kişilerin dahline açılması faaliyetin niteliği ile bağdaşmamakta olup hizmet gerekleri ile kamu yararı ve güvenliğine aykırılık taşımaktadır.

3.2.) Bununla birlikte; TEİAŞ yalnızca elektriğin iletilmesinden sorumlu olmayıp asli görevlerinden biri de arz ve talebi bütünlüklü değerlendiren bir planlama ve denetimdir. Bu bakımdan TEİAŞ; Türkiye elektrik sistemini her an kontrol etmekte, üretimin talebi karşılamaya yeterli olup olmadığını denetlemektedir. Üretimin talebi karşılayamadığı durumlarda o an faal olmayan santrallerin devreye girmesini ve böylece yeterli üretimin yapılmasını, elektrik enerjisinin her an yeterli miktarda, güvenilir ve ekonomik bir şekilde tüketicilere ulaşmasını sağlamaktadır.

Elektrik enerjisinin, tüketileceği noktaya iletilmesi ve tüketime ihtiyaç duyulduğu anda sistemdeki iletim hatlarının yük taşıma kapasiteleri dikkate alınarak üretilmesi zorunludur. TEİAŞ'ın asli görevlerinden biri üretilen elektriği tüketicilere ulaştıracak olan dağıtım şirketlerine elektriği sürekli, sabit gerilim seviyesinde ve kaliteli olarak sağlamaktır. Bu görev tam olarak teknik denetim anlamına gelmektedir.

TEİAŞ, elektrik kalitesinin belirleyici teknik parametreleri olan frekans ve gerilimi; standartlar çerçevesinde olmasını sağlayarak, elektrik üretim ve dağıtım tesislerini teknik olarak denetlemekte ve böylece yasa gereği olan yurttaşlara kaliteli elektrik ulaştırılmasını görevini yerine getirmektedir. TEİAŞ, Yük Tevzi merkezleri ile de, elektrik yük dağılımını koordine ederek elektriğin sürekliliğini ve güvenilirliğini sağlamaktadır.

Ülkelerin Enterkonnekte İletim Sistemlerinin İşletmesini yöneten ve 24 saat aralıksız görev yapan başat unsuru Yük Tevzi olarak adlandırılmaktadır. Yük Tevzi üretimden tüketime kadar tüm faaliyetlerin senkronize olarak çalışmasına nezaret etmekte; gün öncesi bir sonraki günün saatlik talep tahminlerini yapmaktadır. Akabinde EPIAŞ tarafından, bu tahminler doğrultusunda, mevcut alım garantili üretimler ve ikili anlaşmalar gözetilerek eksik kalan kısımlar için talepler toplanmakta ve ekonomik sıralama (merit order) sistemine göre belirlenen marjinal fiyat ve miktarlara göre gün öncesi piyasa belirlenmektedir. Gün içinde, dengeleme güç piyasasında yeniden Yük tevzi devreye girmekte; Dengeleme Güç

Piyasası ve Yan Hizmetler olarak adlandırılan Frekans Kontrol ve Reaktif kontrol hizmetleri yürütülmektedir.

Yük Tevzi Sistemleri kontrol merkezlerinden oluşmakta ve ULUSAL YÜK TEVZİ MERKEZİ ile yeteri kadar BÖLGESEL YÜK TEVZİ MERKEZLERİNİ kapsamaktadır. Bu merkezler hangi elektrik santrallerinin hangi saatte kaç MW güçle çalışacağını, hangi hat üzerinden ne kadar yük alacağını, ne kadar tüketim yapılacağını programlamakta ve gerçekleştirmektedir. Bir arıza anında yedek birimlerin derhal devreye alınması gerekmekte olup; bu yedek birimler santral, trafo merkezi ve iletim hatlarıdır.

Bu sisteme dâhil tüm üretim ve iletim tesislerinin çalışma ve bakım programları Yük Tevzinin koordinasyonu ile yapılabilmektedir. Yük Tevzi Merkezlerinin talimatları ve yönlendirilmelerinin uygulanması zorunlu olup aksi takdirde arz-talep dengesinin sağlanması olanaklı değildir.

Elektrik enerjisinin şebekeden tümüyle yok olması anlamına gelen Sistemin Oturması (blackout), yani tüm elektrik sisteminin çökmesi halinde; yeniden aktif hale getirme (black start) görevini de Yük Tevzi sağlamaktadır. Özellikle sekonder frekans kontrol hizmetinde, bu hizmeti veren santrallerin çalışması bölgesel Yük Tevzi merkezlerince uzaktan kontrol ile yürütülmektedir. Daha açık bir ifade ile, santralin yük alması veya atması (ne kadar MW üretim yapacağı veya yapmayacağı) Yük Tevzi merkezlerince kararlaştırılmaktadır.

Yük Tevzi sistem işletmecisinin yaptığı hizmet sadece yüksek gerilim işletmesini yapan TEİAŞ'ı değil, aynı zamanda dağıtım şirketlerini ve üretim şirketlerini de ilgilendirmektedir. Gerekli hallerde Yük Tevzi bu kuruluşlara Şebeke Yönetmeliği çerçevesinde doğrudan talimat verme yetkisine sahiptir. Dünyada, Yük Tevzi Merkezleri ayrı bir kuruluş olup çalışanları son derece deneyimli özel elemanlardan oluşmaktadır. Çünkü Yük Tevzi faaliyetinde yapılan her yanlış işlem ciddi ve yüksek maliyetli sonuçlar doğurmaktadır.

Elektrik henüz ticari anlamda depolanabilir bir enerji türü olmadığından tüketileceği kadar üretilmektedir. Bu bakımdan da, özelleştirilmiş iki sektör olan elektrik üretim ve dağıtım tesisleri arasında iletim kuruluşu olarak yukarıdaki görevleri yerine getirmekle yükümlü olan TEİAŞ en kritik birim olmaktadır. Bu görevler ve iletim yükümlülüğü TEİAŞ'ı üretim ve dağıtım sektörlerinin kontrol edici ve yönlendiricisi durumuna getirmektedir.

Yukarıda da aktarıldığı üzere TEİAŞ sadece iletim şebekesi sahibi ve işletmecisi değil, aynı zamanda ELEKTRİK SİSTEMİ İŞLETMECİSİDİR. Her iki görevi de piyasada üretim ve ticaret faaliyetlerinden bağımsız ve herkese eşit davranış içinde sürdürmektedir. Yukarıda ana başlıkları ile belirtilen bu görevler bir ülkenin son derece stratejik hizmetleri olup; bu hizmetlerin kamu eliyle yürütülmesi zorunludur. Tüm bu hususlar gözetildiğinde TEİAŞ'ın özelleştirilmesine ilişkin dava konusu kararda hukuka, kamu yararına ve hizmet gereklerine uyarlık bulunmadığı açıktır.

3.3.) Yukarıda özetlenen görevlerin yerine getirilebilmesi; güvenli, kaliteli ve sürdürülebilir elektrik hizmetinin sağlanabilmesi için iletim faaliyetleri ile görevli TEİAŞ'nin üretim ve dağıtım şirketlerinden bağımsız ve müdahaleye kapalı bir yapıya sahip olması zorunludur. Zira TEİAŞ elektrik üretim ve tüketimini birarada değerlendirmekte ve bu kapsamda üretim ve dağıtım şirketlerine yönelik tedbirler getirebilmekte ve bağlayıcı kararlar alabilmektedir.

Örneğin; TEİAŞ tarafından 'elektrik üretim fazlası' gerekçesiyle bazı jeotermal enerji üretim santrallerine elektrik üretim kapasitesini azaltma anlamına gelen 'YAT Talimatı' (Yük Atma Talimatı) tebliğ edilmiştir. Yine örneğin; kapasite mekanizması adı ile yan hizmetler kapsamında bazı doğalgaz, yerli kömür kullanan ve hidroelektrik santrallerine ciddi bedeller ödenmektedir. Bu santrallerin ise dünya uygulamalarına paralel olarak, sekonder frekans kapasitesinin aşıldığı büyük enerji açıklarında, kısa sürede devreye alınabilecek santrallardan seçilmesi gerekmekte, üretim ve dağıtım şirketlerinin finansman açığının karşılanması amacıyla bu şirketler lehine kullanımının engellenmesi gerekmektedir.

Yine elektrik sistemi kısıtlarının yönetilmesi de dava konusu işlem neticesinde müdahale alanı olabilecek ve bazı şirketlere haksız kazanç sağlama riski oluşturabilecek hususlardan biridir. Zira; bir bölgede elektrik tüketiminin yükseldiği ama aynı bölgede üretimin yetersiz olduğu durumda başka bölgelerdeki üretilen elektrik bu bölgeye iletim hatları üzerinden taşınmaktadır. Örneğin; İzmir bölgesinde tüketimin çok artması ve yakınlardaki üretimin yetmediği durumda üretimin fazla olduğu Doğu veya Karadeniz bölgesinde üretilen elektriğin taşınması gerekmektedir. Bu durumda doğudaki bir santralin ucuz elektrik satmasına karşın iletim hatlarında kısıt olduğu gerekçe gösterilerek santral üretiminin fiziki olarak

taşınmaması bunun yerine Karadeniz Bölgesindeki daha yüksek fiyatla satış yapan başka santraldan elektrik taşınması böylece de tüketicie aradaki fiyat farkının yansıtılması söz konusu olabilecektir.

Özetle; TEİAŞ ortakları arasında elektrik piyasasında faaliyet gösteren şirketlerin yer alması sistemin işletilmesinde ortaklar arası anlaşmalarla birçok yönlendirmeye ve haksız kazançlara, sonuçta tüketicinin mağdur olmasına yol açacaktır. Sistem kısıtının yönetilmesindeki risklerin yanı sıra elektrik sisteminin dengede tutulması için gereken işlemlerde de büyük risklerin önü açılabilir.

Yukarıda özetlenen belirleyici niteliği gözetildiğinde gerçek anlamda bir planlamaya ve kamu yararına dayalı bir faaliyet yürütebilmesi; **ülke çıkarlarının tekil şirket ve sektör çıkarlarının üzerinde tutulabilmesi, müdahalenin engellenmesi için TEİAŞ'ın kamusal, bağımsız ve özerk bir yapıda olması gerektiği şüphesizdir.**

TEİAŞ'ın özelleştirilmesi, kamu denetiminin elektrik sektörü üzerinden kalkması ve özel sektörün elektrik hizmetinin kontrolüne tamamen sahip olması sonucunu doğuracaktır. Kamusal denetimin tümüyle ortadan kalkması, elektrik kullanımı açısından yurttaşların bir kısım özel elektrik şirketine mahkûm edilmesi sonucunu doğuracaktır.

Elektrik iletim sisteminin işletilmesinde olabilecek en küçük bir aksama büyük oranda elektrik kesintileri ve dolayısı ile topluma çok büyük zarar ile sonuçlanabilir. Elektrik sisteminin sürekli olarak çok hassas bir şekilde dengeli tutulması, şebekedeki gerilim ve frekansın ideal değerlerde korunması gerekmektedir. Saniyeler ile ölçülen sürede bir aksama, büyük ölçekli elektrik kesintilerine neden olabilecektir. Bu durum İtalya, Almanya, ABD gibi birçok ülkede yaşanmıştır. Bunların içinde, 2001 yılı Mayıs ayında ABD-Kaliforniya bölgesinde gerçekleşen elektrik sisteminin tamamen göçmesi çok tartışılmış, elektrik kesintilerinin birkaç elektrik üretim şirketine öncelik verilmesi için manipülasyon yapıldığı tartışmaları yapılmıştır. Belirtilen hususlar gözetildiğinde de elektrik iletiminden sorumlu şirket/kurumun elektrik üretim şirketlerinin doğrudan veya dolaylı olarak müdahale edebilmesi yolunun açılmasına yönelik dava konusu işlemin iptali gerekmektedir.

3.4.) Dengeleme Piyasasında oluşabilecek olası dengesizlikler sonucu teşekküle mali yük getirmemesi amacıyla sıfır bakiye altında her yıl gelir tavanına bedel konmaktadır. Akabinde bu bedel iletim bedeli

adı altında üretici ve tüketicilerden tahsil edilmektedir. TEİAŞ'ın tarifesi Yasa gereği düzenlemeye tabi olduğundan her yıl oluşan kar veya zararların bir sonraki yıl için EPDK tarafından belirlenen gelir tavanında dikkate alınması zorunludur.

Belirtilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda TEİAŞ'ın **özelleştirilmesi sonrası kâr ettirilmeye çalışılması, elektrik fiyatlarına zam yapılması** sonucunu doğuracaktır. Zira TEİAŞ, yürüttüğü kamu hizmetine ait giderlerini karşılamak üzere, gelir tavanı esaslarına göre üretim ve tüketime yönelik 15 adet tarife bölgesiyle EPDK tarafından onaylanmış düzenlemeye tabi tarifeleri aracılığı ile yurttaşların elektrik tüketim faturaları üzerinden gelir temin etmektedir. Söz konusu tarifelerin, özelleştirilmiş bir TEİAŞ'ın yıllık gelir-gider dengesinde kar amacına yönelik olarak hazırlanmasının, vatandaş faturalarına ilave yük olarak getirilmesi kaçınılmazdır.

Bu bakımdan da TEİAŞ özelleştirme kapsamına alınabilecek bir yapıya sahip olmayıp dava konusu düzenlemede hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

Elektrik enerjisi alanında yapılan dağıtım ve üretim özelleştirmelerinin sonuçta pahalılık yarattığı her geçen gün fazlasıyla hissedilmekte ve enerji yoksulluğu yaşayan vatandaş sayısı da her geçen gün daha fazla görünür olmaktadır. TEİAŞ'ın özelleştirilmesi, kar amacı güden şirketler tarafından hazırlanan iletim tarifelerinin artmasına neden olacak, elektrik faturaları aracılığı ile de vatandaşlara zam olarak yansıtılacaktır. Elektrik fiyatlarındaki devamlı artış ve pandemi koşullarında halkın alım gücündeki düşüş gözetildiğinde; elektrik fiyatlarında artışa yol açacak dava konusu kararın kamu yararına aykırı olduğu açık olup, iptali gerekmektedir.

3.5.) TEİAŞ; Avrupa elektrik iletim sistemi ile senkron paralel çalışabilecek düzeyde işletme yapısına sahiptir. Bu aşamaya gelmiş olmasının, en önemli tarafı köklü bir geçmişe ve güçlü bir hafızaya sahip olmasıdır. Dava konusu işlem; TEİAŞ'ın özelleştirilmesi neticesinde bu birikimin bozulmasına yol açacak olup bu durumun kamu yararı taşımadığı açıktır.

4.) Dünyada birçok ülkede yapılan özelleştirmelerin, başta iddia edilenlerin aksine, topluma yetersiz ve kalitesiz hizmet, pahalılık, işsizlik, artan hizmet bedellerini karşılayamayan yoksul kesimleri hizmetten yoksun bırakma şeklinde geri döndüğü, kamu varlığının ve

gelirlerinin özel çıkarlarının ve kârlarının peşindeki özel şirketlere aktarılmasından başka bir anlam ifade etmediği ortaya çıkmıştır. Bu tablo, ülkemizdeki elektrik üretim alanında yapılan plansız ve irrasyonel yatırımlarla daha da ağırlaşmıştır.

Esasında, içinde bulunduğumuz COVID-19 pandemisi de dünya genelinde kamsual hizmetlerin önemini bir kez daha ortaya çıkarmış ve özelleştirilen kamu kurumlarının yeniden kamuya aktarılmasına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Elektrik enerjisi sektörünün ve de özellikle TEİAŞ benzeri kurumların özelleştirilmesi elektrik enerjisinin doğasına aykırıdır. Nitekim üretim ve dağıtım faaliyetlerinde yaşanan özelleştirme sonrası elektrik enerjisinin iddia edildiği gibi ucuzlaması mümkün olmamıştır. Örneğin 2001 yılında aylık 200 kWh tüketen bir mesken 25 TL öderken bugün bu rakam 175-200 TL'yi bulmuştur.

Bugüne değin bedeli yüz milyarları geçen kamu kaynaklarının aktarıldığı özel şirketlerin faaliyet gösterdiği elektrik sektörünün başarısızlığı açık ve vardığı nokta ortadadır. Her yıl 40 milyar doları aşan enerji girdileri ithalatı, son iki buçuk yıl içinde yüzde 70 oranında artan elektrik ve gaz fiyatları ve faturalarını ödeyemedikleri için elektrik ve gazları kesilen yüzbinlerce aile bulunmaktadır.

Tüm bu hususlar bakımından kamu yararına ve güvenliğine ve hizmet gereklerine aykırı dava konusu kararın iptaline karar verilmesi gerekmektedir.

5.) Tüm bu hususlarla birlikte TEİAŞ'ın özelleştirilmesini gerektirir bir husus da bulunmamaktadır. Oysa idari işlem ve kararların amacı kamu yararındır. Yukarıda ayrıntısı ile ifade edildiği üzere TEİAŞ'ın özelleştirilmesinde kamu yararı bulunmamaktadır.

Bu durumda kamunun yararına olmadığı açık olan dava konusu kararın hangi maksatla tesis edildiği anlaşılammamaktadır. Esasında yukarıda da ifade edildiği üzere dava konusu karardan doğacak tek yarar elektrik piyasasında faaliyet yürüten özel şirketler ile yabancı sermaye şirketleri olacaktır.

Netice itibariyle TEİAŞ'ın özelleştirilmesine ilişkin hiçbir sebep bulunmamakta olup; aksine dava konusu işlem faaliyetin niteliğine aykırılık taşıdığından; sebep ve maksat yönlerinden hukuka aykırı dava konusu işlemin iptali gerekmektedir.

6.) Genel olarak enerji, özel olarak elektrik enerjisi üretimi-iletimi-dağıtımını, toplum çıkarları doğrultusunda, kamu kuruluşları eliyle verilmesi gereken kamusal hizmetlerdir.

Yukarıda özetlendiği üzere elektrik piyasası ve fiyatlarının gelmiş olduğu halihazır durumda kamunun elinde kalan tek kuruluş olan TEİAŞ'ın da özelleştirilmesi değil; aksine toplumsal faydayı sağlayan kamusallığın yeniden gündeme getirilmesi ve özel sektöre aktarılan kamusal kaynak ve varlıkların yeniden kamu eline alınması gerekmektedir.

Zira elektrik sektörü niteliği gereği; kaynaktan son tüketim noktasına kadar bütün olarak oluşturulmalı, bu kurumsal yapı kamu mülkiyetinde ve kamu adına doğrudan devlet tarafından yönetilmelidir.

Belirtilen hususlar gözetildiğinde Elektrik enerjisinin üretimden tüketime kadar olan tüm aşamalarının bütünlüklü biçimde ve kamu hizmeti yükümlülüğü olarak yerine getirilmesi; özelleştirilen üretim ve dağıtım faaliyetlerinin kamusalştırılması gerekirken, aksi yönde tesis edilen dava konusu işlemde kamu yararına, hizmet gereklerine ve bir bütün olarak hukuka uyarlık bulunmadığından iptaline karar verilmesi gerekmektedir.

YÜRÜTMENİN DURDURULMASI İSTEMİ

Dava konusu karar yukarıda ayrıntısı ile ifade edildiği üzere açıkça hukuka aykırı olup; uygulanması halinde kamu kaynak ve varlıklarının özel kişilere aktarılmasına neden olacak, hem kuruluş hem de vatandaşlar nezdinde etki ve sonuç doğuracak, kararın uygulanması ve işlemlerin sürdürülmesi halinde gerçekleştirilecek işlemler giderilmesi olanaksız yahut çok zor etkiler doğuracaktır. Hukuka açıkça aykırı dava konusu karar dolayısıyla ortaya çıkacak bu etkilerin sürecin en başında durdurulması; dava konusu karara dayalı olarak gerçekleştirilecek işlemlerin de önlenmesine ve hukuka aykırılığın baştan giderilerek kamu kaynaklarının da gereksiz israfını ortadan kaldıracaktır.

Özelleştirme uygulamalarına ilişkin açılan davalarda yargı yerlerince verilen verilen iptal kararlarının, özelleştirme işlemlerinin gerçekleştirildiği bu bakımdan fiili imkansızlık olduğu ve benzeri gerekçelerle idarelerce uygulanmadığı da gözetildiğinde; yukarıda

açıklanan gerekçelerle hukuka aykırı olduğu açık olan dava konusu kararın uygulanması halinde telafisi imkansız yahut çok zor zararlara sebep olacağından gecikmeksizin yürütmesinin durdurulmasına karar verilmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE İSTEM : Yukarıda açıklanan ve resen gözetilecek nedenlerle dava konusu Cumhurbaşkanlığı kararı; öncelikle davalı idarelerin savunmaları alınmaksızın **YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASINA** ve duruşmalı yapılacak inceleme neticesinde **İPTALİNE**, yargılama giderleri ve vekalet ücretinin davalı idarelere yükletilmesine karar verilmesini vekaleten talep ederim.

Davacı TMMOB Vekili
Av. Ekin ÖZTÜRK YILMAZ

EK: Vekaletname örneği

